

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 59 – Τεύχος 9

Όκτώβριος 2010

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Ἑπιχειρήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2010 ΜΕ ΕΝΙΑΥΣΙΑ ΘΗΤΕΙΑ: π. Δημήτριος Τζέρπος, π. Σωφρόνιος Γκουτζίνης, π. Νεόφυτος Ραφαηλίδης, π. Γεράσιμος Ζαμπέλης, π. Ἀθανάσιος Γκίκας καὶ ὁ κ. Παναγιώτης Σκαλτσῆς. – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ἸΔΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη. – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Χαράλαμπος Κωστόπουλος – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καὶ Βασίλειος Τζέρπος. – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἑπεύθυνος Τυπογραφείου: Ν. Κάλτζιας, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμὴ τεύχους 1 € (γὰρ ὅσους δὲν τὸ δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Τὰ ἔργα τοῦ παρόντος τεύχους φιλοτέχνησε ὁ Χαράλαμπος Κωστόπουλος.

Τὸ Περιοδικὸ «Ἐφημέριος» δὲν εὐθύνεται γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 59

Όκτώβριος 2010

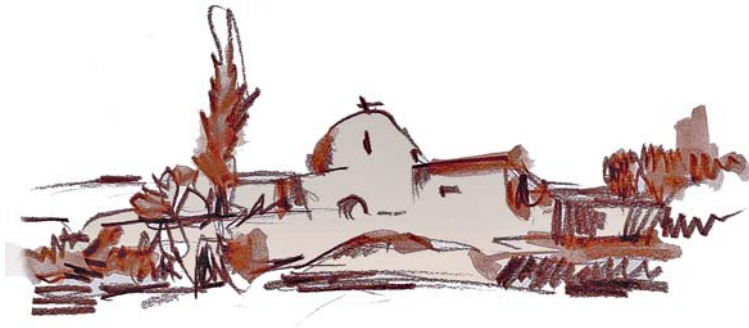
Τεύχος 9

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εἰσοδικὸν	3
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΑΜΟΥΛΗ	
Μελαγχολικὸ ἐμβατήριον γιὰ τὸ ἀμήχανο κάλλος	4
ΠΡΕΣΒ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Εἶναι ἱστορικὰ ἀξιόπιστες οἱ «διηγήσεις τῆς νηπιότητος»;	7
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Σὲ ποιὸς ἀπευθύνεται ἡ κατήχησις;	9
ΠΡΩΤ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΙΝΑΚΟΥΛΑ	
Τὸ κήρυγμα καὶ τὰ Δόγματα	11
ΑΡΧΙΜ. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ Γ. ΜΥΡΟΥ	
Ἡ αὐτοαδυναμία τῆς αἱρέσεως	15
ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΙΣΙΔΙΑΣ κ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΤΡΑΜΠΑ	
Ὁ Ἅγιος Μάρτυς Πρόβος	18
ΕΦΗΜΕΡΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	
«Περὶ τῆς κανονικῆς καταστάσεως τῶν Συνταξιούχων Κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος»	20
Ἐπικοινωνία	23
Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἐφημερίου	29
Βιβλιοπαρουσίαση	30
Μηνολόγιο	32

«Συνεχίζουμε τὸ ὄνομα ἐνὸς ἄνισου τόπου, ποὺ ὑπάρχει πολὺ περισσότερο στὸ χρόνο παρὰ στὸ χῶρο, καὶ γι' αὐτὸ ἡ μοίρα μας δὲν καταλαβαίνει τὴ μοίρα τῶν λαῶν τοῦ χώρου, ἀλλὰ κλώθεται ὀλοένα τριγύρω στὸ ἄλυτο πρόβλημα τῶν δύο διαστάσεων. Εἴμαστε οἱ μνηστῆρες τοῦ χρόνου καὶ οἱ καταδικασμένοι τοῦ χώρου. Σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ δὲν ἔχουμε νὰ περιμένουμε τίποτε ἀπὸ τὴν ἔκτασή μας. Σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ θὰ πρέπει νὰ συλλογιστοῦμε μήπως μέσα στὴν ἐποχὴ ποὺ μπαίνουμε δὲ μᾶς ἀπομένει ἄλλο ἐμπόρευμα ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἐπίδοσή μας... Ἡ δική μας ὀρθόδοξη παράδοση τῆς Ἀνατολῆς –ἀμεσα ἢ ἔμμεσα– ἔδωσε στὴ Δύση ὅ,τι βαθύτερο ἀκριβῶς ἔχει νὰ παρουσιάσει ἐκεῖνη πνευματικά. Καὶ ὅταν λέμε δική μας δὲν ἐννοοῦμε πὼς ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες δώσαμε στοὺς ἄλλους τίποτα ἢ πὼς ἡ ὀρθόδοξη παράδοση ἀνήκει σὲ μᾶς, εἶναι ἐθνικὴ ἢ φυλετικὴ, ἀλλὰ πὼς ἐμεῖς ἀνήκουμε σὲ αὐτὴ κατὰ τὸ ποσοστὸ ποὺ γινόμαστε ἡμεῖς, λαὸς ἅγιος Χριστοῦ, καθὼς ἔγραφε ὁ Φώτιος ἀπὸ τὴν ἐξορία (Ἐπιστολὴ 126), καὶ μόνο κατὰ τὸ ποσοστὸ αὐτό, ὅσο τὴν ἔχουμε ἢ τὴν ἀκολουθοῦμε, μποροῦμε τὴν ὀρθόδοξη παράδοση νὰ τὴ λέμε δική μας· ποτὲ ἐθνικὰ ἢ φυλετικά».

(Ζήσιμου Λορεντάτου, *Μελέτες*,
Ἀθήνα, Ἐκδ. «Γαλαξίας» 1967, σελ. 17 καὶ 160)

Σεβαστοὶ πατέρες,

Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι «καλῶς λίαν».

Ἡ αἰσθητικὴ, ἡ τοῦ ὠ(ᾠ)ραίου ἀντίληψη ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος μαζί με τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργία τῆς κτίσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶχε ὡς πρότυπο τὸν Πρωτότοκο πάσης κτίσεως, ἀφοῦ ὁ Θεάνθρωπος εἶναι ὁ «Ὡραῖος κάλλει παρὰ πάντας βροτούς». Ἐπομένως ἀφοῦ ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας τῆς κτίσεως εἶναι ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Ἰιοῦ δηλαδὴ ἡ ἐνανθρώπησή Του, τὸ κτιστὸ εἶναι δημιουργημένο γιὰ τὴν ὑποδοχὴ αὐτοῦ τοῦ ὄντως ᾠραίου Ἰιοῦ τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Αὐτὸς εἶναι τὸ Κάλλος τῆς κτίσεως. Αὐτὴ ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Ἰιοῦ θὰ συνεπαγόταν τὴν θεραπεία τῆς ἀτέλειαι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὴν ἐγγενῆ φθορὰ καὶ θνητότητά της. (Πρβλ. Μαξίμου ὁμολογητοῦ, «Ἐξηκοστὴ Λύση τῶν Ἀπόρων περὶ τῆς Θείας Ἐνανθρωπήσεως» καὶ Νικοδήμου Ἀγιορείτου, «Ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ σημειώματος περὶ τῆς Κυρίας Θεοτόκου»). Καὶ ὁ μόνος τρόπος νὰ θεραπευτεῖ αὐτὴ ἡ ἀτέλεια ἦταν ἡ μεταποίησις τῆς ὕλης σὲ σχέση, δηλαδὴ ἡ ἔνωσις κτιστοῦ-ἀκτίστου. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο στὴν Ἐκκλησία ὅλα καὶ ὅλοι καλοῦνται νὰ φανερώουν αὐτὸ ποῦ θὰ γίνουμε, τὴν Ἐρχόμενη Βασιλεία.

Μὲ τὸ μετὰ χεῖρας τεῦχος τὸ περιοδικό μας ἀρχίζει μίαν νέα σειρά ἀφιερωμάτων με θέμα: «Ἐκκλησία καὶ αἰσθητικὴ». Τὴν σχετικὴ πρότασις ἔκανε ἡ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ «Ἐφημερίου».

Εἰδικοί συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, καθηγητές, ἐρευνητές, καλλιτέχνες καὶ ἄλλοι θὰ δώσουν τὴν δική τους προσέγγισις στὴν αἰσθητικὴ τῆς Θείας Λατρείας καὶ ἐκκλησιαστικῆς τέχνης στὴν ἐκφρασις δηλαδὴ τῆς Ναοδομίας, τῆς ὀρθόδοξης εἰκονογραφίας, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐντύπου, τοῦ λόγου καὶ τοῦ μέλους τῆς ψαλτικῆς παράδοσις, τῶν λειτουργικῶν ἀμφίων, τῶν ἐκδόσεων λειτουργικῶν βιβλίων, τοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ διακόσμου τῶν Ἱ. Ναῶν, τῶν λειτουργικῶν σκευῶν, τοῦ τρόπου τέλεσις τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν κ.λπ.

Ὅπως σημειώνει ὁ καθηγητὴς Χρυσόστομος Σταμούλης στὸ πρῶτο ἄρθρο αὐτῆς τῆς σειρᾶς «Σήμερα ὁ ναὸς δὲν ἀποκαλύπτει τὸ σῶμα, τὴ σάρκα, ἀγνοεῖ τὸ Λόγο καὶ τίς αἰσθήσεις, ἀρνεῖται τὴν ἐνότητα τῆς εὐχαριστίας καὶ διεκδικεῖ τὴν τελικὴ μορφοποίησίν του, ποῦ εἶναι ὁ «ἀναίσθητος ἀνθρωπος».

Ἐρωτήματα ὅπως γιατί; ποῖος; ἢ τί φταίει; γιὰ τὴν ὑπαρξὴ συμπτωμάτων «κίτς» στὴν Ἐκκλησία, τί μπορεῖ νὰ γίνεῖ γι' αὐτό, θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν στὰ ἐπόμενα τεύχη στὶς σελίδες αὐτές. Θὰ ἐπιθυμούσαμε νὰ εἶχαμε καὶ δικές σας ἀπόψεις καὶ θέσεις. Ἡ στήλη τῆς Ἐπικοινωνίας εἶναι πάντα στὴ διάθεσίν σας.

*Ἀλέξανδρος Κατσιάρας
Διευθυντὴς Σύνταξης*

Μελαγχολικό έμβρατήριο για τὸ ἀμήχανο κάλλος

Χρυσοστόμου Σταμούλη,
Ἄν. Καθηγητῆ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΣΥΧΝΑ ΠΥΚΝΑ γίνεται λόγος στὰ ὄρια τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας γιὰ τὴν αἰσθητική καὶ τὸ κίτς. Ἔχω τὴν αἴσθηση πὼς δὲν ὑπάρχει μέλος τῆς, πὺν νὰ μὴ βρέθηκε, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ φορά, μπροστὰ σὲ μιὰ τέτοια συζήτηση. Ἄλλωστε ἡ Ἐκκλησία, ὁ ναός, εἶναι τὸ σπίτι, ὁ οἶκος τῶν μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος καὶ τοῦτο τὸ σπίτι, ὅπως καὶ κάθε σπίτι «ἔχει μεγάλη σημασία ὑγιεινῆ, βιολογικῆ, ἠθικῆ» γιὰ τὰ μέλη του, καθὼς λέει ὁ Ν.Γ. Πεντζίκης, στὸ βιβλίο του *Ὁ πεθαμένος καὶ ἡ ἀνάσταση*. Προϋπόθεση, βέβαια, γιὰ μιὰ τέτοια παρατήρηση εἶναι ἡ ἐν τοῖς πράγμασι ἀποδοχὴ πὼς στὸ χῶρο τούτου τοῦ σπιτιοῦ «μένουμε καὶ ζοῦμε καὶ σκεφτόμαστε».

Θὰ ἔλεγα, λοιπόν, πὼς ἡ περιγραφή τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἱκανὴ ἀπὸ μόνη τῆς, ἢ σχεδὸν ἀπὸ μόνη τῆς, γιὰ νὰ ἀποκαλύψει τὴν οὐσία ἐνὸς τρόπου, τὰ μέλη τοῦ ὁποῖου καταλαβαίνουν «τὸ βάρος πὺν ἀσκεῖ τὸ σπίτι στὴν ἐν γένει στάση» τους. Εἶναι ξεκάθαρο, ἄλλωστε, πὼς στὴν Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ ὄχι μόνο σ' αὐτήν, ἡ ὄντολογία τοῦ κάλλους δείχνει τὴν ὄντολογία τοῦ ἀληθοῦς. Πράγμα πὺν ἀναγνωρίζουν ἄνθρωποι πὺν ἔρχονται ἀπὸ διαφορετικὲς κατευθύνσεις τοῦ πολιτισμοῦ – ἐξάπαντος ὄχι μόνο οἱ θεολόγοι–, ὅπως ὁ Θανάσης Φωκᾶς γιὰ παράδειγμα, ὁ ὁποῖος στηριγμένος στὰ μαθηματικά του σημειώνει τὰ ἐξῆς ὁμορφα: «Ἐνας ὄριμος μαθηματικὸς ἔχει ἀνεπτυγμένο τὸ κριτήριο τῆς αἰσθητικῆς. Οἱ μαθηματικοὶ ψάχνουν γιὰ τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν ἀλήθεια. Ὅταν ἓνας μαθηματικὸς ἀνακαλύψει δύο διαφορετικὲς ἐξισώσεις, μπορεῖ νὰ διακρίνει ποιά εἶναι αἰσθητικὰ ὁμορφα καὶ ποιά ὄχι. Καὶ ὑπάρχουν πολὺ μεγάλες πιθανότητες ἡ αἰσθητικὰ ὁμορφα νὰ εἶναι καὶ ἡ σωστή. Πάλι ἔρχομαι στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦσαν τὴ γεωμετρία. Γιατί; Ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ σχέση μεταξύ του ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ὄραίου. Δὲν μποροῦσε κάτι πὺν θεωροῦσαν ἀληθὲς νὰ μὴν εἶναι καὶ ὄραιο. Εἶναι αὐτὸ πὺν λέγανε οἱ Λατῖνοι: “Ἡ ὁμορφιά εἶναι σφραγίδα τῆς ἀλήθειας”». Πράγμα πὺν ἀναδεικνύει τὴ φιλόκαλη αἰσθητικὴ, καὶ μάρτυς μου ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὡς τὴν κατεξοχὴν θεολογία τῆς Ἐκκλησίας. Παράλληλα, ὅμως, ὀδηγεῖ καὶ στὴ μουσικὴ ἀκρόαση ἐκείνου τοῦ μελαγχολικοῦ ἐμβρατηρίου, πὺν ζωγραφίζει μὲ ποιητικὴ καθαρότητα τὴν ὑποχώρηση ἀπὸ τὰ οὐσιώδη καὶ τὴν αὐτο-παράδοση στὸ ἀκαλλὲς μιᾶς κυρίαρχης ἀσχήμεας πὺν ἀπειλεῖ νὰ καταστρέψει τὸν κόσμο.

«Κάποτε εἶπες· ἡ ὁμορφιά θὰ σώσει τὸν κόσμο. Συμφωνῶ ἀπόλυτα μαζί σου, Φιοντόρ Μιχαήλοβιτς», παρατηρεῖ ὁ Σταῦρος Κουγιουμτζῆς, «καὶ σοῦ ζητῶ τα-

πεινὰ νὰ μοῦ ἐπιτρέψεις νὰ προσθέσω: Ἐὰν ἡ ἀσχήμια δὲν καταστρέφει τὴν ὁμορφιά». Δὲν ξέρω ἐὰν σήμερα ὁ ἀγώνας ἔχει κριθεῖ ὀριστικὰ καὶ ὑπὲρ ποιοῦ, ἐκεῖνο ὅμως ποῦ μπορῶ νὰ ὑποστηρίξω εἶναι ὅτι ἡ ἀσχήμια, αὐτὴ ἢ χωρὶς ὄντολογικὴ κυριότητα κυρία, ποῦ προηγουμένως χαρακτηρίσα ὡς κυρίαρχη, μοιάζει νὰ βασιλεύει καὶ νὰ δυναστεύει μὲ τὸ ἄπλωμά της τὴν ἀστραπὴ τῆς ὠραιότητος.

Σήμερα ὁ ναὸς δὲν ἀποκαλύπτει τὸ σῶμα, τὴ σάρκα, ἀγνοεῖ τὸ Λόγο καὶ τὶς αἰσθήσεις, ἀρνεῖται τὴν ἐνότητα τῆς εὐχαριστίας καὶ διεκδικεῖ τὴν τελικὴ μορφοποίηση τοῦ μορφοποιητῆ του, ποῦ εἶναι ὁ «ἀναίσθητος ἄνθρωπος». Ἐκεῖνη ἡ τραγικὴ ὑπαρξή, ποῦ βρίσκεται στὸν ἀντίποδα τοῦ ἀνθρώπου τῶν γεγυμνασμένων καὶ ἀσκημένων αἰσθητηρίων τοῦ ἀποστόλου Παύλου, στὸν ἀντίποδα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ξέρεи νὰ βλέπει, καταπῶς λείει ὁ γέροντας Πορφύριος καὶ ὁ ὁποῖος «ἔχει πνεῦμα Θεοῦ, προσέχει ὅπου περνάει, εἶναι ὄλο μάτια, ὄλο ὄσφρηση. Ὅλες του οἱ αἰσθήσεις ζοῦνε, ἀλλὰ ζοῦνε μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀλλιῶτικος. Ὅλα τὰ βλέπει κι ὅλα τ' ἀκούει· βλέπει τὰ πουλιά, τὴν πέτρα, τὴν πεταλούδα... Περνάει ἀπὸ κάπου, αἰσθάνεται τὸ καθετί, ἔνα ἄρωμα, γιὰ παράδειγμα. Ζεῖ μέσα σὲ ὅλα· στὶς πεταλοῦδες, στὶς μέλισσες κ.λπ. Ἡ χάρις τὸν κάνει νὰ εἶναι προσεκτικός. Θέλει νὰ εἶναι μαζί μὲ ὅλα».

Μιά τέτοια, ὅμως, στάση ἦταν ποῦ ἀνέδειξε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ὄντολογικὲς καὶ ἐξάπαντος ὄχι μόνο τεχνολογικὲς ἀλλοτριώσεις τῆς αἰσθητικῆς τῆς Ὁρθοδοξίας, ποῦ ἐπιτρέπουν τὴν κυριαρχία τῶν βιομηχανοποιημένων καὶ ἄκρως ἀκαλαισθητων λατρευτικῶν ἀντικειμένων (εἰκόνες, καντήλια, μανουάλια, στασίδια, ἄμφια, φουγάρα ποῦ θὰ ζήλευαν οἱ ψησταριὲς τῆς λαϊκῆς ἀγορᾶς), ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπέρβαση τοῦ ἀνθρώπινου μέτρου μὲ μεγέθη ναῶν, ἡχητικῶν ἐγκαταστάσεων, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ναοῦ, ποῦ ἐμβολίζουν τὰ ὅρια καὶ τὶς ἀντοχὲς ἐνὸς τρόπου ποῦ κτίσθηκε πέτρα πέτρα καὶ γεωργήθηκε μὲ τὰ δάκρυα ἀγίων, οἱ ὁποῖοι γινώριζαν καλὰ πῶς «ἐνὸς πράγματος ἐστὶ χρεία». Ἄλλωστε, πόσες ἀντοχὲς μπορεῖ νὰ ἔχει ἡ εὐαίσθησία ὅταν τὸ κριτήριό τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς ἀγιότητος πλέον καθορίζεται ἢ μετρίεται ἀπὸ τὸ βαθμὸ καὶ τὴν ἔνταση τοῦ ἱεροποιημένου μπορντώ, τὴ γραφικότητα τοῦ κυματιστοῦ δικέφαλου, ἀλλὰ καὶ ὄλων ἐκείνων τῶν ἐπικίνδυνων μορφωμάτων ποῦ στηρίζουν μιὰ στείρα προγονοπληξία καὶ μεγαλομανία, ἢ ὁποῖα κινεῖται σὲ ἀντίθετη κατεύθυνση ἀπὸ τὴν κατάφαση στὴ λογικότητα τῆς λατρευτικῆς παράδοσης. Καὶ τὸ λέω αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι μὲ τὰ ὅσα ὡς τὰ τώρα σημειῶνω προκρίνω καὶ συνεπῶς ζητῶ μιὰ ἐπιστροφή στὴν καθαρότητα τοῦ ὁποιοῦδήποτε παρελθόντος. Ἡ πρότασή μου εἶναι ἄλλη. Διεκδικεῖ τὸ ἄνοιγμα, τὴ λειτουργικὴ ἐπέκταση, τὴ ζωσα ἀναπνοὴ τοῦ κυριακοῦ σώματος ἐδῶ καὶ τώρα καὶ στοὺς αἰῶνες. Πράξη ποῦ προϋποθέτει κατάφαση στὴ ζωή, κατάφαση στὴν ἀνθρωπινότητα, ἀλήθειες ποῦ ἀποκαλύπτουν τὸν Θεὸ τῆς ἀγάπης ὡς πάγκαλο καὶ ὑπέρκαλο, καλλιτέχνη καὶ δημιουργό, ποῦ ἡ παρουσία του ἀπομακρύνει μὲ μιᾶς τὶς κακοτεχνίες καὶ τὶς ἐνέδρες τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, ποῦ ἐλαχιστοποιοῦν τὴν ὑπαρξή, ἐξασθενοῦν τὴν ἀγάπη καὶ σπάζουν τὴν ἐνότητα «ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν ἀμερίστῳ καρδία», καθὼς σημειώνει ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος.

Μιά τέτοια στάση εἶναι, ἄλλωστε, πὸν μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει πὼς ἡ αἰσθητικὴ δὲν εἶναι θέμα γούστου, ἀλλὰ συνέπεια, ἀποτέλεσμα ἄμεσο μιᾶς βαθειᾶς ὄντολογικῆς ἐμπειρίας τοῦ μυστηρίου τῆς σάρκωσης. Ἀποτέλεσμα κοινωνίας μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐνὸς τῆς Ἀγίας Τριάδας, τὸ πρόσωπο τῆς ἀπόλυτης κένωσης καὶ τῆς δημιουργικῆς πρόσληψης. Τουτέστιν μιὰ στάση πὸν δικαιώνει γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τὸ βιβλικὸ «ἶδε ὁ ἄνθρωπος, ἶδε ὁ Θεός». Ὁ ἄνθρωπος ἀποκαλύπτει τὸν Θεό του καὶ ὁ ναὸς δείχνει τὸν ἄνθρωπό του, πὸν δείχνει τὸν Θεό του. Ἡ, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, δείχνει τὴν χειροποίητη Ἐκκλησία πὸν μὲ τὴ σειρά τῆς «ὑποφαίνει σοφῶς» τὴν ἀχειροποίητη Ἐκκλησία. Πράγμα πὸν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ποῦμε πὼς ἡ αἰσθητικὴ, ἡ φιλόκαλη αἰσθητικὴ, δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ διαδικασία τέρψης τῆς ὄρασης, ἀλλὰ ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀλλοίωσή της, ἡ πλήρωσή της, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ τέρψη γίνεται τόσο αἰώνια ὅσο καὶ ἐνθαδική. Ἡ αἰώνια γι' αὐτὸ καὶ ἄκρως ἐνθαδική. Ὅμοια μὲ τὴν Ἐκκλησία, τὴ χώρα τῆς ἀπόλυτης τέρψης, τὴ γῆ τοῦ σταυρωμένου ἔρωτα, ἡ ὁποία δὲν χωρᾶ ἀπλὰ καὶ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ γίνεται σῶμα, ὅπως ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα.

Μιά τέτοια πραγματικότητα φαίνεται πὼς εἶχε ὑπόψη του καὶ ὁ Ν.Γ. Πεντζίκης, ὅταν ἀναφερόμενος στοὺς ναοὺς τῆς μητέρας πόλης ἔγραφε τὰ ἐξῆς σημαντικά: «Ἡ Θεσσαλονικὴ γέμει ἀπὸ περιλαμπρὺς ναοὺς αὐτῆς τῆς ἐποχῆς... Ἀναφέραμε ἤδη γενικὰ γιὰ τὶς οἰκίες, τὶς σχεδὸν οἰκιακὲς διαστάσεις τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Ἐπίσης, τὸ γεγονὸς ὅτι μοιάζουν ἐξωτερικὰ σὰν κοσμηματοθήκες ἢ κειμηλιοθήκες. Σ' αὐτὸ συντείνει τὰ μέγιστα ἡ τοιχοποιία, ἡ συνείδηση τοῦ οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ, σὰν νὰ εἶναι οἱ λίθοι καὶ οἱ πλίνθοι στοιχεῖα τοῦ ὀργανικοῦ πλασίματος ἐνὸς σώματος. Πολλὲς φορὲς βλέποντας ἀπέξω τὰ τοξωτὰ παράθυρα, σοῦ φαίνεται ὅτι βλέπεις ἄνθρωπο. Νά! Δείχνεις τὰ μάτια. Νά! Ὁ σταυρὸς ἀνάμεσα στὰ φρύδια πάνω στὴ μύτη. Δίδυμα ἢ ἀπλὰ τὰ παράθυρα, τὰ αἰσθάνεσαι πὼς εἶναι παιδιὰ τῆς ἐκκλησίας, πού, ἄσχετα πρὸς τὸ μέγεθός της ἢ καὶ ἂν εἶναι γεμάτη ἀπὸ παρουσίες ἀνθρώπων ἢ ὄχι εἶναι ἓνας κόσμος ὀλόκληρος... Μὲ βασικὸ μοτίβο τὸν σταυρὸ ἢ τὸ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τὸ Ἰησοῦς Χριστὸς Νικᾶ... Ἐξω ἀπὸ τὸν ναὸ τριγυρνώντας ἀκόμα, αἰσθάνεσαι τὸν σεβασμὸ, πὸν ἐμπνέει τὸ σῶμα ὡς δοχεῖο τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς... τὸ σῶμα κρύβει ὅλο τὸν πλοῦτο τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ, πὸν διηγίεται τὴν δόξα τοῦ Κυρίου Θεοῦ... Ἐμεῖς, κτίζοντας τὶς σημερινὲς ἐκκλησίες καὶ ἀπὸ τὴν τοιχοποιία καὶ ἀπὸ τὴ διαρρύθμιση τῶν ἐπιφανειῶν καὶ τῶν ἐπιπέδων καὶ ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ τους διακόσμηση, ἀποδεικνύουμε ὅτι οὔτε τοῦ ὑλικοῦ, οὔτε τῆς γεωμετρίας τῆς διαρρυθμίσεώς του, οὔτε τῶν θεμάτων πὸν ἀπεικονίζονται ἐπ' αὐτοῦ, ἀφήνουμε τὴν ψυχὴ μας νὰ λάβει συνείδηση, καταστρέφοντας μὲ τὸ νοῦ, κάθε σημείο ὅπου μπορεῖ νὰ ὑπάρχει, σὲ ἀφελῆ ἐκδήλωση εἰσέτι, τὸ μεράκι καὶ ἡ γνησιότητα τῆς ἀνασαιμιᾶς».

TINA ME ΛΕΓΟΥΣΙΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΙΝΑΙ;

12. Είναι ιστορικά αξιόπιστες οί «διηγήσεις τῆς νηπιότητος»;

Πρεσβ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου, Δρος Θ.,
Έφημ. Ί.Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Π. Φαλήρου, Ί.Μ. Ν. Σμύρνης

Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δὲν ὑπονοεῖ οὔτε ἀποβλέπει στὴ διατύπωση μιᾶς ἀρνητικῆς κρίσεως γιὰ τὶς εὐαγγελικὲς αὐτὲς διηγήσεις, ἀλλὰ ἀντανακλᾷ τὴ νεωτερικὴ νοοτροπία καὶ τὸν τρόπο σκέψης τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος διερωτᾶται γιὰ τὸ καθετί.

1. Εἰδικότερα τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν ἱστορικότητα τῶν συγκεκριμένων διηγήσεων ἐγκιβωτίζεται στὴν ἐξῆς κυρίως παραδοχή: Ἡ ἱστορικὴ ἀξιοπιστία τῶν Εὐαγγελίων ἀναφέρεται σὲ ὅ,τι οἱ μαθητὲς ἄκουσαν καὶ εἶδαν ἀπὸ τὸν Κύριο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δημόσιας δράσης του, ὅποτε αὐτὲς οἱ διηγήσεις εἶναι ἐκτὸς τῆς προσωπικῆς τους γνώσης. Μὲ ἄλλα λόγια, οὐδεὶς τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου ἦταν παρὼν στὴ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἔχουμε ἀποστολικὴ μαρτυρία στὰ γεγονότα τῆς γέννησης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλοι δυτικὸι ἐρευνητὲς παρατηρώντας τὶς διαφορὲς μεταξὺ τῶν εὐαγγελικῶν διηγήσεων τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ, προτείνουν νὰ θεωρήσουμε τὴ μιὰ ὡς ἱστορικὴ καὶ τὴν ἄλλη ὡς θεολογικὰ συμβολικὴ· σὲ μιὰ τέτοια κατεύθυνση, ἡ ἐπιλογὴ γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀκρίβεια κλίνει στὸν Λουκᾶ, ὁ ὁποῖος καταγράφει μιὰ περισσότερο ὀλοκληρωμένη εὐαγγελικὴ διήγηση. Ἐπίσης, στὴν ἀναφορὰ τοῦ Ματθαίου γιὰ τὸ ἄστρο τῆς Βηθλεέμ, ἐξετάζοντας τὶς διαθέσιμες ἀ-

στρονομικὲς μαρτυρίες τῆς περιόδου τοῦ Ἰησοῦ, οἱ ἴδιοι ὑποστηρίζουν ὅτι δὲν ἀνευρίσκουν ἀστρονομικὴ τεκμηρίωση. Καὶ εἶναι φυσικὸ ἢ κριτικὴ ἐπιστημονικὴ σκέψη νὰ ἀρνεῖται τὴν παρουσία ἑκτακτοῦ ὑπερφυσικοῦ γεγονότος καὶ νὰ μὴν ἐκλαμβάνει τὸ ἄστρο τῆς Βηθλεέμ ὡς ἓνα «σημεῖο» μὲ σαφῆ ἀποκαλυπτικὴ σημασία.

Μὲ αὐτὰ κι ἄλλα κριτήρια οἱ σύγχρονοι ἐρευνητὲς ἀπομακρύνονται ἐνίοτε ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τῶν ἱερῶν συγγραφέων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἄν ἀποδεχτοῦμε τὶς σύγχρονες θεωρίες ὅτι οἱ «διηγήσεις τῆς νηπιότητος» σὲ ὀρισμένες λεπτομέρειες γιὰ τὰ γεγονότα ποὺ περιγράφουν δὲν εἶναι ἱστορικὰ τεκμηριωμένες (πράγμα ἐξαιρετικὰ δύσκολο γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξει κάποιος), τότε ὑπεισέρχεται ὁ πειρασμὸς τῆς αὐθαίρετης ἐπιλογῆς γεγονότων καὶ διασπᾶται ἡ ἀδιάρρηκτὴ ἐνότητα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας τῆς Καινῆς Διαθήκης.

2. Στὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ παράδοση τέτοια τάση ἀμφισβήτησης ἢ ἀπόρριψης βιβλικῶν συμβάντων δὲν βρῆκε ἀπὸ τὴν ἀπὸ τὴν ἐνδιαφέρον τῆς στράφηκε πρὸς τὸ κέντρο καὶ τὴν οὐσία τῆς βιβλικῆς ἱστορίας καὶ θεολογίας. Ἡ διερώτηση γιὰ τὶς εὐαγγελικὲς αὐτὲς διηγήσεις ἀφοροῦσε στὴν ἀνάδειξη τῆς μεταξὺ τους συμφωνίας καὶ ἀρμονίας. Γι'

αυτό ο γνωστός εκκλησιαστικός ιστορικός Ευσέβιος Καισαρείας, στο έργο του «περι τῶν ἐν Εὐαγγελίοις ζητημάτων καὶ λύσεων», ἐνδιαφέρεται νὰ ἐξηγήσει τὴν κατεύθυνση τῶν γενεαλογιῶν καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ ἀπαριθμοῦνται, ὅπως καὶ τὸ τί ἱστορεῖ κάθε Εὐαγγελιστής. Ἐνδεικτικά, γιὰ τὴν πορεία τοῦ νεογέννητου Χριστοῦ ἀπὸ τὴ Βηθλεέμ στὴν Αἴγυπτο (τοῦ Ματθαίου) καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ στὴ Ναζαρέτ (τοῦ Λουκᾶ), ἐπισημαίνει ὅτι «Λουκᾶς τὸν καιρὸν ἱστορεῖ τῆς γεννήσεως, τὸν τῆς ἀπογραφῆς, ὁ δὲ Ματθαῖος τὰ μετὰ δύο ἐτῶν χρόνους ἱστορεῖ» (PG 22, 938).

Ἐπίσης, στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ. ὁ ἅγιος Νεκτᾶριος προβαίνοντας σὲ μιά «εὐαγγελικὴ ἱστορία δι' ἁρμονίας τῶν κειμένων τῶν ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν», παρουσιάζει ἀρχικὰ τὴν «ἱστορία τοῦ βίου τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ... περιέχουσα περίοδον ἐτῶν τριάκοντα καὶ μηνῶν ἕξ ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ βαπτίσματος». Αὐτὴ ἡ χρονολογικὴ ἔκθεση τῶν εὐαγγελικῶν γεγονότων τῆς γέννησης καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ ξεκινᾶ ἀπὸ τὸ θεολογικὸ πρόλογο τοῦ κατὰ Ἰωάννην (1, 1-18), προβάλλει κυρίως τὴν ἐνότητα τῆς βιβλικῆς ἱστορίας.

Γενικότερα, στὴν ὀρθόδοξη παράδοση ἡ συνθετικὴ μέθοδος στὴν προσέγγιση τῶν ἱερῶν κειμένων ἀποτελεῖ σταθερὴ ἀρχή, ποὺ χρησιμοποιεῖται ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξοχὴ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου αὐτῆς στὴ δική μας ἐποχὴ παρουσιάζει στὴ σύνταξη τῆς «Ἱστορικῆς πορείας τοῦ Ἰησοῦ - Ἀπὸ τῆ φάτνη ὡς τὸν κενὸ τάφο» ὁ καθηγ. Γ. Πατρῶνος, ὁ ὁποῖος περνᾶ μὲ τρόπο ἀποτελεσματικὸ ἀπὸ τὴν ἀναλυ-

τικὴ στὴ συνθετικὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδο ἐρμηνείας.

3. Ἐπανερχόμενοι στίς «διηγήσεις τῆς νηπιότητος», τὸ σπουδαιότερο γεγονὸς εἶναι ὅτι παρόλη τὴν ἀνεξαρτησία τῶν πηγῶν καὶ τὶς διαφορὲς μεταξὺ Ματθαίου καὶ Λουκᾶ, μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἀξιοπιστία τους ἀναδεικνύονται δώδεκα σημεῖα στὰ ὁποῖα οἱ δύο διηγήσεις συμφωνοῦν καὶ συνιστοῦν θεμελιώδη σημεῖα τῆς ἱστορίας καὶ θεολογίας τῆς Κ.Δ.:

α) Ἡ Γέννηση τοῦ Ἰησοῦ συνδέεται μὲ τὴ βασιλεία τοῦ Ἡρώδη τοῦ Μεγάλου.

β) Ἡ Μαρία, ποὺ θὰ γίνεῖ μητέρα, εἶναι παρθένος μνηστευμένη μὲ τὸν Ἰωσήφ, ἀλλὰ δὲν ἔχει γνωρίσει (δὲν εἶχε σαρκικὴ συνάφεια μὲ) τὸν Ἰωσήφ.

γ) Ὁ Ἰωσήφ προέρχεται ἀπὸ τὸν οἶκο Δαβίδ.

δ) Ἐνας ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀνακοινώνει τὴν ἐπικείμενη σύλληψη καὶ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ.

ε) Ὁ Ἰησοῦς ὁ ἴδιος ἀναγνωρίζεται ὡς υἱὸς τοῦ Δαβίδ.

στ) Ἡ σύλληψη Του θὰ πραγματοποιηθεῖ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ζ) Ὁ Ἰωσήφ δὲν ἐμπλέκεται στὴ σύλληψη.

η) Τὸ ὄνομα Ἰησοῦς ἔχει ὑπαγορευθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησὴ Του.

θ) Ὁ οὐρανὸς ἀναγνωρίζει τὸν Ἰησοῦ ὡς Σωτήρα.

ι) Ὁ Ἰησοῦς γεννιέται ἀφότου ὁ μνηστὼρ Ἰωσήφ καὶ ἡ Μαρία ἔρχονται νὰ ζήσουν μαζί.

ια) Ὁ Ἰησοῦς γεννιέται στὴ Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας.

ιβ) Ὁ Ἰησοῦς κατοικεῖ, μὲ τὴ Μαρία καὶ τὸν Ἰωσήφ, στὴ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας.

6. Σὲ ποιούς ἀπευθύνεται ἡ κατήχησις; (Ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἐκ νέου κατήχησης τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας)

Ἄλεξάνδρου Καριώτογλου, Δρος Θ.

ΣΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ κείμενό μας κάναμε λόγο γιὰ τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἐκ νέου κατήχησης τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐκτὸς λοιπὸν ἀπὸ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν τὸ Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία Του, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρξει καὶ κατηχητικὴ μέριμνα γιὰ ὅσους ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἀγνοοῦν τὸ λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖο βρίσκονται μέσα σ' Αὐτή.

Πρόσφατα, στὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας τῆς ἑορτῆς τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου, βρέθηκε ὁ γράφων μπροστὰ στὴν ἀκόλουθη εἰκόνα. Ἡ μαμὰ καὶ ὁ παπποὺς ἔφεραν νὰ κοινωνήσουν τὸ μωράκι τῆς κόρης του. Στὴν προσπάθεια νὰ τὸ κατευνάσουν γιὰ νὰ κοινωνήσει ὁ παπποὺς τοῦ εἶπε: «ἔλα, εἶναι γλυκὸ κρασάκι». Μετὰ τὴν Λειτουργία καὶ στὴν παρατήρησή μου πρὸς τὸν παπποῦ ὅτι αὐτὸ ἦταν λάθος ὁ κύριος θυμωμένα ἀπάντησε «θὰ μοῦ πεῖς ἐσὺ τί θὰ κάνω; Ἐσὺ εἶσαι ψάλτης κι ἐγὼ ἀπόφοιτος τοῦ πανεπιστημίου». Ἡ πρώτη λοιπὸν μεγάλῃς μορφῆς ἄγνοια ἦταν ὅτι αὐτὸ ποὺ κοινωνοῦμε εἶναι ἀπλὰ «κρασάκι». Ἡ δευτέρῃ ἐγωιστικῆς μορφῆς ἄγνοια εἶναι ὅτι οἱ συνεργάτες τῆς Ἐκκλησίας εἶναι χαμηλοῦ γνωστικοῦ ἐπιπέδου ἄτομα, κάτι σὰν κι αὐτὸ ποὺ ἀποδίδει τὸ γνωστὸ παλιὸ γνωμικὸ «οἱ τοῦ βίου ναυαγοί, τοῦ ὑψίστου λειτουρ-

γοί». Πρέπει ὅμως νὰ ποῦμε ὅτι τέτοιου εἴδους εἰκόνες ἀπαντῶνται πολὺ συχνὰ καὶ δὲν εἶναι οἱ πιστοὶ ἀπόλυτα ὑπεύθυνοι. Εἶναι προφανὲς ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἄκουσαν ποτὲ ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐνορίας τους ἕνα λόγο κατήχησης, ὥστε νὰ γνωρίζουν στοιχειώδη πράγματα τῆς πίστεώς μας. Παράλληλα δὲν τοὺς δόθηκε ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐνδιαφερθοῦν νὰ μάθουν κι ἔτσι παρέμειναν στὴν ἐγωιστικὴ τους θέση ὅτι σὲ μία μεγάλη ἡλικία ὅλα κανεὶς τὰ γνωρίζει, ἔστω καὶ ἐκ παραδόσεως. Ἄρκοῦν ὅμως οἱ παραδόσεις; Εἶναι σαφὲς ὅτι θὰ χρειαστεῖ νὰ διακρίνουμε παραδόσεις καὶ παραδόσεις. Κάθε παράδοση, ἡ ὁποία δὲν βασίζεται σὲ γνήσιες θεολογικὲς ἀρχὲς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴν διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν ἔχει θέση στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ μία διαστρεβλωμένη συνήθεια καὶ ὁ πρεσβύτερος τῆς ἐνορίας πρέπει νὰ βοηθήσει τὸ λαὸ νὰ τὸ ἐννοήσει. Ὑπάρχουν ὅμως τοπικὲς παραδόσεις, οἱ ὁποῖες ἔχουν πραγματικὴ βάση, θεολογικὲς ρίζες καὶ αὐτοὶ ποὺ τὶς ξεκίνησαν, εἴτε κληρικοί, εἴτε λαϊκοὶ ἐνοιωθαν τὸν παιδαγωγικὸ καὶ κατηχητικὸ τους χαρακτήρα. Θὰ ἀναφέρω δύο παραδείγματα, τὰ ὁποῖα γνώρισα ἀπὸ πολὺ κοντά. Στὴν ἀνατολικὴ Κρήτη κατὰ τὴν βάπτισιν ἐνὸς παιδιοῦ καὶ στὴν ὥρα ὅπου ὁ ἀνά-

δοχος με τὸ βαπτισμένο πραγματοποιοῦν τὸν κύκλο γύρω ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο φάλλοντας τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε», ἀνάδοχος καὶ παιδὶ εἶναι «δεμένοι» με μία κορδέλα. Ὁ συμβολισμὸς εἶναι μεγαλειώδης. Δείχνει ὅτι καὶ οἱ δύο εἶναι πλέον δεμένοι, εἶναι ἓνα στὸν κύκλο τῆς ζωῆς. Κέντρο τους ὀφείλουν νὰ ἔχουν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἡ εὐθύνη τοῦ νονοῦ γιὰ τὸ παιδὶ ποὺ ἀναδέχτηκε εἶναι πολὺ μεγάλη. Ὡστόσο δὲν ἀκούγεται ἀπὸ τὸν ἱερέα μία ἐξήγηση τέτοια, ὥστε νὰ κατηγήσει τοὺς παρόντες ὅχι ἀπλὰ νὰ συνεχίζουν μία παράδοση ἀλλὰ καὶ συνειδητὰ νὰ τὴν φέρνουν στὴν πράξη. Ἔτσι ἡ θεολογικοῦ περιεχομένου παράδοση μεταβάλλεται σὲ ἓνα ἀναμάσημα μίας παλιᾶς συνήθειας χωρὶς ἐπίγνωση.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα μου, τῆ Σάμο, με μία παράδοση ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἔχει θεολογικὴ βάση, ὥστόσο ἀκόμα καὶ ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία τὸ ἔχει ἀφήσει νὰ γίνεται ἀντικείμενο ἀπλῆς τουριστικῆς ἐκμετάλλευσης. Σὲ κάθε γιορτὴ παρασκευάζεται ἓνα φαγητὸ με κρέας καὶ στάρι τὸ ὁποῖο μετὰ τῆ Θ. Λειτουργία μοιράζεται σὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς. Εἶναι μία παράδοση ποὺ δὲν ἔχει ἀπλὰ νὰ κάνει με τὴ χαρὰ τῆς γιορτῆς, ἀλλὰ εἶναι ἴσως ὁ ἀπόηχος τῶν κοινῶν δείπνων τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Εἶναι τὸ συμπλήρωμα τοῦ πνευματικοῦ δείπνου, στὸ ὁποῖο συμμετέχουν ὅσοι κοινωνοῦν Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ, συμπλήρωμα ὑλικὸ γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα καὶ γιὰ τὴν αἴσθηση τῆς σχέσεως ἀγάπης ποὺ ὀφείλουν νὰ ἔχουν ὅλοι οἱ πιστοί.

Πάνω σὲ τέτοιου εἴδους καλὲς παραδόσεις θὰ μπορούσε νὰ οἰκοδομηθεῖ τὸ

ἔργο τῆς ἐκ νέου κατήχησης τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ παραδόσεις ἄνευ νοήματος ποὺ ἀποτελοῦν ἀπλὰ ἐφευρήματα κάποιων στὸ παρελθόν, δὲν ἔχουν θέση στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Γιὰ νὰ γίνεῖ ἓνα σωστὸ ξεκαθάρισμα πολλῶν παραδόσεων χρειάζεται ὁ ἐφημέριος νὰ ἔχει σταθερὴ σχέση με τὸν ἐπίσκοπό του καὶ τὸν πνευματικό του, ὥστε νὰ λαμβάνει τὶς ἀπαραίτητες ὁδηγίες στὸ ἔργο τῆς ἐπανακατήχησης τοῦ ποιμνίου του.

Τί εἶναι τὸ οὐσιωδέστερο σὲ μία τέτοια ἐργασία; Ὁ σκοπὸς τῆς ἐπανακατήχησης εἶναι νὰ ἀποκτήσει ὁ λαός, ἰδιαίτερα οἱ νεώτεροι, τὴ συνείδηση ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι σχέση προσώπων, ὅτι ἔχει ὡς κέντρο τῆς τὴν Εὐχαριστία ποὺ εἶναι συμμετοχὴ στὸ Θάνατο καὶ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, ὅτι ἡ ζωὴ του μέσα στὴν Ἐκκλησία εἶναι γιὰ νὰ ἀποκτήσουν ἡθὸς ἀγάπης καὶ ἐλευθερίας με τὴ βοήθεια τῶν μυστηρίων ποὺ ἀποτελοῦν τὰ μοναδικὰ σωστικὰ ἐργαλεῖα γιὰ τὴ ζωὴ τους, τώρα καὶ πάντα, ἐργαλεῖα κατὰ τοῦ θανάτου, τοῦ μοναδικοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀναφέρει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ θεολόγος: «καὶ ἃς ὁμολογοῦμε μέχρι τὴν τελευταία μας ἀναπνοὴ τὴν καλὴ κληρονομία τῶν ἁγίων Πατέρων, ποὺ βρίσκονταν πλησιέστερα πρὸς τὸν Χριστὸ καὶ τὴν ἀρχικὴ πίστη, τὴν ὁμολογία, ποὺ μᾶς ἔχει συνοδεύσει ἀπὸ τὴν παιδικὴ μας ἡλικία καὶ τὴν ὁποία εἶπαμε γιὰ πρώτη φορὰ καὶ με τὴν ὁποία θὰ ἀναχωρήσουμε μαζὶ ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ ἀντλοῦντες ἀπὸ αὐτὴν, ἂν ὅχι τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον τὴν εὐσέβεια» (Λόγος ΙΑ΄, Εἰς Γρηγόριον Νύσσης, PG 35, 840 C).

Τὸ κήρυγμα καὶ τὰ Δόγματα

Πρωτ. Ἀντωνίου Πινακούλα,
Ἐφημ. Ἱ.Ν. Ἁγ. Παντελεήμονος Χαλανδρίου, Ἱ. Ἀρχ. Ἀθηνῶν

ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ σημείωμά μας (Ἐφημέριος Ἰουνίου 2010) προσπαθήσαμε νὰ δείξουμε τὴ σχέση κηρύγματος καὶ δόγματος στὸ πρῶτο Κυριακοδρόμιο ποὺ γνωρίζουμε, τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γερμανοῦ Β' (1222-1240). Σὲ τοῦτο τὸ σημείωμα θὰ κάνουμε τὸ ἴδιο γιὰ τὸ Κυριακοδρόμιο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης (1347-1359). Γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέραμε θὰ χρησιμοποιήσουμε κήρυγμά του στὴν ἴδια Κυριακὴ (Β' Νηστειῶν).

Στὸ κήρυγμα τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὸν παραλυτικὸ τῆς Καπερναοῦμ τὸ μυστήριό τοῦ Χριστοῦ φανερώνεται μὲ τρόπο ποὺ ἔχει ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ στὴν πόλη ὅπου ἔγινε τὸ θαῦμα σημειώνει: «Ἀφοῦ τὸν περισσότερο χρόνο ἔμενε ἐκεῖ, ἀναγνωρίστηκε καλύτερα διὰ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων θαυμάτων καὶ λόγων, γι' αὐτὸ καὶ ἐποθεῖτο ὑπερβολικά» (§5). Χρησιμοποιώντας δύο ρήματα μὲ σημασία οικειότητας καὶ συμμετοχῆς σὲ παθητικὴ διάθεση, τὰ «ἐπεγνώσθη μειζόνως» καὶ «ἐποθεῖτο διαφερόντως», εἰσάγει τὸν ἀκροατὴ του στὸ χῶρο μίας προσωπικῆς καὶ ἀδιαμεσολάβητης σχέσης μὲ τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ καὶ σχολιάζει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὴν προσφώνηση τοῦ Χριστοῦ «τέκνον ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου». «Τί μακαρία ὀνομασία. Ἀκούει τὸ ὄνομα τέκνο καὶ υἱο-

ποιεῖται ἀπὸ τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ προσκολλᾶται στὸν ἀναμάρτητο Θεό, γενόμενος καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἀναμάρτητος διὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν» (§9).

Ἡ δυνατότητα αὐτὴ τῶν ἀνθρώπων τῆς υἱοποίησής τους διὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῆς σωματικῆς ἀνακαινισῆς τους γίνεται «μετὰ τὴν σαρκικὴ ἐπιδημία (τοῦ Χριστοῦ) στὸν κόσμος, ὁ ὁποῖος εἶναι δικός του ἀφοῦ κτίστηκε ἀπ' αὐτόν» (§13). Ὁ Χριστὸς μὲ τὰ ἔργα του ἀναδημιουργεῖ τὸν κόσμος καὶ ἀποδεικνύεται «Ἰῶς ὁμοούσιος μὲ τὸν οὐράνιο Πατέρα», ποὺ «ἔγινε ὁμοούσιος μὲ μᾶς τοὺς ἀχαρίστους κατὰ σάρκα» (§10). «Φανερώθηκε τώρα ὁ ἴδιος Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει διπλὴ φύση καὶ ἐνέργεια» (§11). Σχολιάζοντας τὸ «καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον» λέει: «Τοῦτο ἦταν τὸ κυριώτερο (προηγούμενον) ἔργο του... Ἡ κλήση γίνεται μὲ τὸν διδακτικὸ λόγον» (§5). Γιὰ τὸν Παλαμᾶ οἱ ἄνθρωποι χωρίζονται σὲ δύο κατηγορίες. Σ' αὐτοὺς ποὺ ἀκοῦνε τὸν λόγο καὶ ὑπακούουν καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἀκοῦνε ἀλλὰ δὲν ὑπακούουν (§6). Εἰσάγει καὶ μίαν τρίτην κατηγορίαν, χωρὶς νὰ τὴν ἀναπτύξει. «Ἐπάρχουν ὅμως μερικοὶ ποὺ μὲ τὴν πολυήμερη ἀτροφία κατὰ νοῦν ἔχασαν καὶ τὴν ὄρεξιν τῆς τροφῆς, γι' αὐτὸ δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν ζημίαν» (Ὁμιλία Γ' 2).

Ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὸν Παλαμᾶ, εἶναι οἶκος προσευχῆς, μέσα στὸν ὁποῖο λέγο-

νται και ἀκούονται ρήματα αἰώνιας ζωῆς. Ἔλλα ἀπ' αὐτὰ εἰσάγονται ἀπὸ ἐμᾶς, καθὼς ζητοῦμε τὴν αἰώνια ζωή, και ἄλλα ἀπὸ τὸν Θεό, καθὼς τὴν προσφέρει. «Οὐ διὰ πυρὸς νῦν ἡ θυσία πρὸς τὸν Θεόν, ἀδελφοὶ καθάπερ ἐπὶ Μωσέως, ἀλλὰ διὰ λόγου τελεῖται.» (§16-17). Γι' αὐτό, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι Λόγος, τὸ κυριότερο ἔργο του εἶναι ὁ λόγος, ἡ θυσία μας τελεῖται διὰ λόγου, ὁ Παλαμᾶς δίδει μεγάλη σημασία στὴ σχέση τοῦ καθένα μας με τὸν λόγο, κατὰ τὴν τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Τί λογισμοὺς φέρουμε μέσα μας και πῶς συμμετέχουμε με τοὺς ὕμνους και τὶς δεήσεις. Ἐκεῖ κρίνονται τὰ πάντα. Ἐὰν δηλαδὴ οἱ λόγοι τοῦ κόσμου θὰ μεταποιηθοῦν σὲ λόγους τοῦ Χριστοῦ για νὰ δοξάζεται ὁ οὐράνιος Πατέρας ἢ ἡ λογικὴ μας λατρεία πρὸς τὸν Θεὸ θὰ ἀναμειγνύεται «κοσμικὴ τινι λογολεσχία» (§15-16). Ἡ ἐμμονὴ τοῦ Παλαμᾶ στοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ και στοὺς δικούς μας ἔχει ἄμεση σχέση με τὸν τρόπο ποὺ κηρύττει τὰ δόγματα και ἀποκαλύπτει στοὺς ἀκροατές του τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

Ἐνα ἰδιαίτερο στοιχεῖο τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας τῶν δογμάτων κατὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Παλαμᾶ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀφορᾶ στὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἀναφορά του ποτὲ δὲν εἶναι γενικὴ και ἀόριστη, ἀλλὰ γίνεται με συγκεκριμένη ἀνάλυση και περιγραφή τῶν σταθερῶν και μεταβαλλόμενων χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀνάλογα με τὴν σχέση του με τὸν Θεὸ και τὴν ἔντασή της. Μεταξὺ σώματος και ψυχῆς ὑπάρχει ἀδιάρρηκτη σχέση και ἀλληλεπίδραση. Ὁ Παλαμᾶς ἀναδεικνύοντας τὴν σχέση αὐτὴ δὲν περιγράφει ψυχολογικοὺς μηχανισμούς, οὔτε κάνει ἀξιολογικὴ κατάταξη ἀνώτερων και κατώτερων. Ἐνῶ, για παράδειγμα, τὸ λογιστικὸ τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ

«ὄροφος» της, ἔχει πολὺ ὕλικὸ πάνω του, «τὴν σχέση πρὸς τὰ πάθη και τὰ γήινα» (§12). Γι' αὐτό, «ἀφοῦ πρῶτα ὑπέπεσε ἡ ψυχὴ στοὺς βρόχους τῆς ἁμαρτίας, ἀκολούθησαν κατὰ τὴ δικαία κρίση τοῦ (Θεοῦ) οἱ νόσοι τοῦ σώματος και ὁ θάνατος» (§9). Στὸν Παραλυτικὸ ἢ ἀρρώστια τοῦ σώματος ὄχι μόνο παρέλυσε τὸ σῶμα του, ἀλλὰ και ἔβγαλε ἀπὸ τὸ μυαλό του κάθε ἁμαρτωλὴ κίνηση και ἐπιθυμία (§8). «Ἡ ἐπίταση τῆς παραλύσεως προφανῶς δὲν εἶχε παραλύσει τὸ λογικὸ ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἐμπόδια και προσκόμματα στὴν πίστη» (§7). Ἡ σχέση ψυχῆς και σώματος εἶναι ἀμφίδρομος και ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς ψυχοσωματικὴ ὑπαρξή (§13).

Ἡ θεραπεία τοῦ Παραλυτικοῦ φανερώνει τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ (§14). Στὸν Παλαμᾶ τὸ κήρυγμα και ἡ διδασκαλία τῶν δογμάτων εἶναι ἀδιαχώριστα ἀπὸ τὴν τέλεση τῆς Εὐχαριστίας. Γίνονται ὅταν ὁ ἴδιος βρίσκεται «ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας σὺν ὑμῖν τῷ Θεῷ παριστάμενος». Γι' αὐτό και συνδέει τὴν ἀντίδραση τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔγιναν μάρτυρες τοῦ θαύματος τοῦ Χριστοῦ με τὴν κατάσταση τῶν μελῶν τοῦ ἐκκλησιασμάτος του, και δοξάζει τὸν οὐράνιο Πατέρα (§15). Ἡ προτροπὴ τοῦ κήρυκα για δοξολογία τοῦ Θεοῦ δὲν γίνεται στὸ κενό, ἀλλὰ εἶναι ὀργανικὸ ἐπακόλουθο τῆς διδασκαλίας τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἀποκαλύπτεται ὁ Χριστὸς και φανερώνεται ὁ ἄνθρωπος ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Παλαμᾶς, για νὰ διδάξει τὰ δόγματα, χρησιμοποιεῖ τοὺς γνωστοὺς και καθιερωμένους ὄρους οὐσία, ὑπόσταση, φύση κ.λπ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὸν Γερμανό. Αὐτὸ ἔχει σχέση με τὴν ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση τῆς ἐποχῆς του.

Τῆς ἐνθρόνισής του προηγήθηκε μακροχρόνια διαμάχη καὶ θεολογικὴ σύγκρουση, οἱ ἡσυχαστικὲς ἔριδες, στὶς ὁποῖες ὁ ἴδιος εἶχε πρωτοστατήσει. Τὰ κηρύγματά του εἶναι σφραγισμένα ἀπὸ τὸ χρῶμα αὐτῆς τῆς διαμάχης. Τὰ δόγματα ξανασυζητήθηκαν, καὶ μάλιστα στὶς προϋποθέσεις τους καὶ στὰ θεμέλιά τους. Ἡ σχέση τους μὲ τὴν πρακτικὴ ζωὴ τοῦ πιστοῦ ἄνοιξε τὸ κεφάλαιο ποὺ ἀναφέρεται στὸν τρόπο ἐπίγνωσης τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν τράπεζα τῶν δεδομένων τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Ἡ σύγκρουση ἀνάγκασε τοὺς ἀντιπάλους νὰ χρησιμοποιήσουν εὐρέως τόσο τὸν πλοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ὅσο καὶ τὴ ζωντανὴ πείρα τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Πρέπει νὰ προσέξουμε ὅτι ὁ Παλαμᾶς δὲν παίρνει ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Εὐαγγελίου γιὰ νὰ ἐφαρμόσει καὶ νὰ ἀναλύσει τοὺς δογματικούς ὅρους αὐτοὺς καθ' ἑαυτούς. Ἀντίθετα, ἐνδιαφέρεται νὰ ἐκφράσει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ταυτόχρονης θεᾶς τοῦ Χριστοῦ ὡς Θεοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπου. Ἡ χρῆση ἀφηρημένων ἐννοιῶν καὶ στατικῶν περιγραφῶν ἰδιοτήτων ποὺ ἐκ τῶν πραγμάτων περιέχουν οἱ δογματικὲς ἐκφράσεις γίνονται στὰ χέρια τοῦ Παλαμᾶ δυναμικὲς φανερώσεις τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι, βάζει στὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ τὴ δήλωση «ἔχω ἐξουσία θεϊκὴ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς Ἰῶδς ὁμοούσιος μὲ τὸν οὐράνιο Πατέρα, ἂν καὶ ἔγινα ὁμοούσιος μὲ σᾶς τοὺς ἀχάριστους κατὰ σάρκα» (§10). Ἡ χρῆση πρώτου προσώπου, ὅπως ἐπίσης ἡ σύνδεση τῆς ἠθικῆς ἔννοιας «ἀχάριστος» μὲ τὸν ὄρο «ὁμοούσιος», μεταβάλλουν τὴ μεταφυσικὴ γλῶσσα σὲ ζωντανὴ διδασκαλία. Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι ἡ διδασκαλία γίνεται ἀκριβέστερη. Ὁ Γερμανός, ἀποφεύγοντας τοὺς δογματικούς ὄρους, δίνει πληρέστερη εἰκόνα

τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ καταφέρνει στὸ ἴδιο Εὐαγγέλιο νὰ μιλήσει καὶ γιὰ τὸ Πάθος.

Ἄν καὶ δὲν βρίσκουμε στὸν Παλαμᾶ κάτι διαφορετικὸ στὴν οὐσία τῶν δογμάτων, ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας εἶναι διαφορετικὸς. Ὁ γενικὸς ἄξονας τῆς κρίσης τοῦ Θεοῦ, ποὺ τόσα ὀργανωμένα λειτουργεῖ στὸν Γερμανό, ὑποχωρεῖ στὸν Παλαμᾶ χωρὶς νὰ ἐξαφανίζεται (§9). Ὁ Γερμανὸς μποροῦσε ἄνετα νὰ μιλάει γιὰ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ. Ἐλπίζε στὴν ἀποκατάσταση τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀνέπνεε στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς μεσαιωνικῆς τάξεως. Ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ ἐξασφάλιζε στὸν κάθε πιστὸ μία θέση μέσα στὴ δημιουργία, ὅπως καὶ μέσα στὴ μεσαιωνικὴ κοινωνία. Οἱ συνθῆκες ἑκατὸ χρόνια ἀργότερα ἔχουν ἀλλάξει. Ἡ αὐτοκρατορία δὲν μποροῦσε νὰ ἐγγυηθεῖ τὴν ἴδια τάξη. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε ἀποσαθρωθεῖ τις δομὲς τοῦ δημόσιου χώρου καὶ ἡ ἐξέγερση τῶν ζηλωτῶν τῆς Θεσσαλονίκης εἶχε ἐμποδίσει τὸν ἴδιο τὸν Παλαμᾶ νὰ ἐνθρονισθεῖ δύο φορές. Ἦδη στὸ πρῶτο κήρυγμά του (ἀρχὲς 1351) διαπιστώνει ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη, λόγω τοῦ μίσους ποὺ εἰσῆλθε στοὺς κατοίκους της, φέρει «σχῆμα πόλεως ὑπ' ἐχθρῶν ἀλούσης» καὶ εἶναι «αὐτεπιβουλος καὶ πολεμία ἑαυτῆς» (Ὁμιλία Α' 3). Ἡ τάξη ποὺ βρίσκεται στὸ ὑπόβαθρο τοῦ κηρύγματος τοῦ Γερμανοῦ δὲν φαίνεται πουθενά. Ὁ Παλαμᾶς ἀναγκάζεται νὰ καταφύγει στὶς ἀρχέγονες προϋποθέσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματος: τὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη καὶ τὴν προσωπικὴ σχέση μὲ τὸν Χριστό.

Τὸ ἴδιο παρατηροῦμε καὶ ὅταν κηρύττει τὸν Χριστὸ ὡς δημιουργό. Τίποτε δὲν διαμεσολαβεῖ στὴ σχέση τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν παραλυτικὸ, παρὰ μόνον ἡ κατάστασή του. Ὁ πόνος του, ἡ πίστη του, ἡ ἐλπίδα του

τόν ὀδηγοῦν στόν Χριστό. Ὁ Χριστός τόν ὀνομάζει παιδί του, τόν ἀναδημιουργεῖ, τόν ἀνακαινίζει καί τόν καθιστᾷ ἀναμάρτητο. Δημιουργία καί υἱοθεσία, ἀνακαινίση καί ἀναμαρτησία διδάσκονται μέσα στήν ἀφήγγιση τῆς θεραπείας ὡς πρωτοβουλία καί πρόνοια τοῦ Θεοῦ καί ὡς ἀνταπόκριση καί συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου μακριά ἀπό μεταφυσικές κατασκευές καί σχολαστικές διατυπώσεις.

Ὄντας ὁ Παλαμᾶς, ἀκριβῆς δέκτης τῶν συνθηκῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐγκαταλείπει τόν ἀντικειμενικό λόγο τῆς ἀπόστασης πού ἐξασφάλιζε ἡ ἰδεολογική πολιτική τάξη καί εἰσάγει ἕναν λόγο οἰκειό καί προσωπικό. Τό κήρυγμά του, ὅπως σημειώσαμε ἤδη, εἶναι γεμάτο ἀπό ρήματα καί ἐκφράσεις οἰκειότητας καί συμμετοχῆς. Ἡ διακονία αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀπαιτεῖ τήν ἀναλυτική περιγραφή τῶν συστατικῶν τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, τίς ψυχικές του δυνάμεις καί τή σχέση τους μέ τή λειτουργία τοῦ σώματος.

Τό κήρυγμα τοῦ Παλαμᾶ εἶναι μεταβατικό. Ἡ πρὸς καιρόν διασάλευση τῆς μεσαιωνικῆς τάξεως τοῦ ἔδωσε τήν εὐκαιρία νά συγκροτήσῃ λόγο πού πλησιάζει τή δική μας ἐποχή. Συχνά βρίσκουμε στό κήρυγμά του ἰδέες πού ἀνταποκρίνονται σέ δικά μας ἐρωτήματα ἀλλά πού παραμένουν χωρὶς ἀνάπτυξη, ἀφοῦ οἱ ἀνάγκες τῆς

ἐποχῆς του δὲν τὸ ἀπαιτοῦσαν. Παραπάνω ἀναφέραμε τήν τρίτη κατηγορία ἀνθρώπων σέ σχέση μέ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Αὐτούς πού ἡ πολυήμερη ἀτροφία τους ὀδήγησε στή θανατερῆ ἀνορεξία. Ὁ Παλαμᾶς δὲν ἀναπτύσσει αὐτὸ τὸ θέμα. Εἶναι ἐπίκαιρο ὅμως γιὰ μᾶς καί τὴ γεμάτη ἀπὸ παντὸς εἶδους ἀνορεκτικούς ἐποχή μας.

Εἶναι σαφές πὼς τὸ κήρυγμα τοῦ Παλαμᾶ προηγεῖται τῆς ἐποχῆς του καί προοιωνίζεται τὴ δική μας. Πολὺ ἐνωρὶς εἰσάγει στοιχεῖα τοῦ νεωτερικοῦ λόγου καί τὴν ἀνθρωπολογία πού τὸν συνοδεύει. Ὁ Παλαμᾶς ἔδειξε πὼς τὸ ἐκκλησιαστικὸ κήρυγμα μπορεῖ νά τροφοδοτεῖται ἀπὸ τίς πηγές τῆς παραδόσεως καί ταυτόχρονα νά γίνεται σύγχρονο. Ν' ἀνταποκρίνεται δηλαδή στίς ἀνάγκες τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας πού ἀναζητοῦν ἀπαντήσεις στὰ προβλήματα πού θέτει ἡ ἐποχή τους γύρω ἀπὸ τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀργοπορία τῆς νεωτερικότητας στόν τόπο μας δὲν ἔδωσε τήν εὐκαιρία στίς ἰδέες τοῦ Παλαμᾶ νά καρποφορήσουν. Γι' αὐτὸ καί τὸ Κυριακοδρομιοῦ του ἔμεινε σχεδὸν ἄγνωστο. Στίς μέρες μας κυκλοφόρησε ὀλόκληρο καί μπορεῖ νά γίνῃ ὀδηγός μας. Καί ἐμεῖς, ὅπως ἐκεῖνος, εἴμαστε ἀναγκασμένοι νά καταφύγουμε στίς ἀρχέγονες προϋποθέσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

Ἡ αὐτοαδυναμία τῆς αἵρέσεως

Ἄρχιμ. Αὐγουστίνου Γ. Μύρου, Δρος Θ.

Η ΑΙΡΕΣΗ, ἡ οποιαδήποτε αἵρεση, ἐμφανίζεται στὸ περιβάλλον της ὡς πανίσχυρη δύναμη. Δημιουργεῖ στὰ μέλη της μία δυναμική, ποὺ πολλὲς φορές ἐκπλήσσει καὶ προβληματίζει, ἀφοῦ τὰ ὠθεῖ νὰ δραστηριοποιῶνται μὲ ὑπερβάλλοντα ζῆλο καὶ μὲ πολλὲς θυσίες τόσο στὴν μεταξύ τους ἀλληλοβοήθεια, ὅσο καὶ στὸν ἀγώνα γιὰ νὰ διαδώσουν καὶ σὲ ἄλλους τίς «σωτήριες» ἀντιλήψεις τους. Ἡ δυναμικὴ αὐτὴ στηρίζεται στὴν ἀμετάθετη πεποίθηση τῶν ὁπαδῶν της ὅτι κατέχουν ἀπόλυτα τὴν ἀλήθεια. Ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται ὅτι κάθε «ἐκκλησία» κατέχει ἓνα μέρος τῆς ὅλης ἀληθείας θεωροῦν τὸ δόγμα τους αὐτὸ ἀπόλυτο.

Ἡ ἀπολυτότητα ὅμως αὐτῆ τῶν μελῶν τῶν αἵρετικῶν ομάδων εἶναι καθαρὰ ὑποκειμενικὴ καὶ προσεγγίζει τὴν ἀλήθεια ἐπιφανειακὰ καὶ μικροπρόθεσμα. Ἀντίθετα, ὅσοι ἔχουν λάβει «τὸ χρίσμα» μποροῦν νὰ προσεγγίσουν τὴν ἀλήθεια βαθύτερα καὶ μακροπρόθεσμα καὶ βλέπουν τὴν αἵρεση στὴν πραγματικὴ της διάσταση, δηλαδή ἀπογυμνωμένη ἀπὸ κάθε πραγματικὴ δύναμη.

Ἐμεῖς θὰ περιοριστοῦμε ἐδῶ, ἐκτὸς ἀπὸ τίς βιβλικὲς μαρτυρίες, σὲ ἐκείνες τῶν ἁγίων Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ βαθύτατου γνώστη καὶ ἐρμηνευτοῦ

τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ θεολογικὰ τὸν πρῶτο.

Οἱ διακεκριμένοι αὐτοὶ μελετητὰ τοῦ φαινομένου τῆς αἵρέσεως τονίζουν ὅτι ἡ ἀδυναμία τῆς αἵρέσεως εὐρίσκεται στὴν ἴδια της τὴ φύση, ἀφοῦ ἡ αἵρεση εἶναι παρέκκλιση ἀπὸ τὴν ἀποκεκαλυμμένη ὀρθὴ Πίστη. Ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, «αἵρεση εἶναι ἡ μὴ ἀληθινὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν Πίστη» (Σπαράγματα Φιλοσοφικά, 18, 70). Ἡ πίστη ὡς ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ μία καὶ μοναδικὴ ἀλήθεια, ὅπως ἐπιγραμματικὰ τὸ ἀποκαλύπτει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, «εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα» (Ἐφ. 4, 5) καὶ εὐστοχα τὸ διατυπώνει ὁ ἅγιος Χρυσόστομος «Μία βέβαια εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ὄχι πολυμερής» (Εἰς Ματθ. 47, 2). Ἐπομένως κάθε παρέκκλιση ἀπὸ αὐτὴν, δηλαδή κάθε αἵρεση, εἶναι στὴ φύση της πλάνη καὶ ψεῦδος. Τὸ ψεῦδος δὲν ἔχει πραγματικὴ ὑπόσταση, διότι ἀπλῶς εἶναι ἄρνηση τῆς πραγματικότητος. Καὶ ἐδῶ εἶναι θαυμαστὴ ἡ προσέγγιση τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου· «Ἀληθείά ἐστι τὸ ὄντως ὄν, ψεῦδος δὲ τὸ μὴ ὄν» (Εἰς Ψαλμ. PG 55, 145, 18). Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει πραγματικὴ ὑπόσταση δὲν ἔχει καὶ ἀληθινὴ δύναμη. Μ' αὐτὴν τὴν

προϋπόθεση ὁ ἅγιος πάλι Χρυσόστομος συμπεραίνει ὅτι «παντοῦ ἢ πλάνη συγκρούεται μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας» (Εἰς Ματθ. 89, 1). Κι ἀκόμη, «Μὲ τοὺς τρόπους ποῦ ἢ πλάνη χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ πολεμήσει τὴν ἀλήθεια μὲ αὐτοὺς καταλύεται ἢ ἴδια» (Εἰς Ματθ. 84, 3).

Μία ἄλλη παρατήρηση, ποῦ μποροῦμε νὰ κάνουμε, εἶναι ὅτι ἡ αἵρεση ἐκδηλώνεται ὡς ἀνατροπὴ τοῦ Σχεδίου τῆς θείας Οἰκονομίας. Μὲ ὅσα ἀποκάλυψε ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους φανέρωσε τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸ θεϊκό του Σχέδιο, τὸ ὁποῖο ἔθεσε σὲ ἐφαρμογὴ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ τοῦ Σχεδίου στηρίζεται πρωτίστως στὴν ἀλήθεια τῆς ἀποκεκαλυμμένης Πίστεως. Κάθε παραποίηση τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ἀκόμη καὶ ἡ πιὸ μικρὴ, παραμορφώνει τὸ Πρόσωπο τοῦ Θεοῦ ἢ, καλύτερα, ἀρνεῖται τελείως τὸν Θεό, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, «πᾶς ὁ παραβαίνων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ Θεὸν οὐκ ἔχει» (Β΄ Ἰω. 9). Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀνατρέπεται τὸ θεῖο Σχέδιο καὶ ματαιώνεται ἡ ἀποτελεσματικότητά του, ἀφοῦ στὴν πραγματικότητα ἀπουσιάζει ὁ Δημιουργὸς τοῦ Σχεδίου. Ἐὰν τὸ Σχέδιο τῆς θείας Οἰκονομίας παρομοιασθῇ μὲ μία τέλεια ἰατρικὴ μέθοδος γιὰ τὴν θεραπεία ἑνὸς ἀσθενοῦς ἀπὸ ἔμπειρο ἰατρό, ἡ αἵρεση δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ λανθασμένη θεραπευτικὴ μέθοδος ἑνὸς ψευδογιατροῦ, ἢ ὁποῖα ὀδηγεῖ στὸν θάνατο. Κι ὅπως ἡ λανθασμένη ἰατρικὴ μέθοδος εἶναι ἀπὸ μόνη της ἀδύναμη, ἔτσι καὶ ἡ αἵρεση, ὡς λανθασμένη μέθοδος σωτηρίας, κρύβει μέσα της τὴν ἀδυναμία. Πρόκειται γιὰ

αὐτὸ ποῦ γράφει ὁ ἀπόστολος Πέτρος γιὰ τοὺς ψευδοπροφήτες καὶ ψευτοδιδασκάλους, ὅτι δηλαδή «θὰ εἰσαγάγουν καταστρεπτικὰς αἱρέσεις, ἀρνούμενοι ἀκόμη καὶ τὸν Κύριο ποῦ τοὺς ἐξαγόρασε, προκαλώντας ἔτσι στὸν ἑαυτὸ τους γρήγορη τὴν καταστροφή» (Β΄ Πε. 2, 1).

Μία τρίτη διαπίστωση τῶν ἁγίων πατέρων εἶναι ὅτι ἡ αἵρεση διακόπτει γιὰ τὰ μέλη της τὴν ἀδιάσπαστη γραμμὴ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, αὐτῆς ποῦ συνδέει χειροπιαστὰ τὸν πιστὸ κάθε γενεᾶς μὲ τὴν πηγὴ τῆς ἀληθείας, Αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Θεάνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ σωθεῖ μόνον ὅταν πραγματικὰ συναντηθῇ καὶ ἐνωθῇ μὲ τὸν Θεάνθρωπο Κύριο, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται παρῶν μὲ τὴν διαδικασία τῆς παραδόσεως καὶ τῆς παραλαβῆς, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, «παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὁ καὶ παρέλαβον ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν» (Α΄ Κορ. 15, 3). Ὅταν λοιπὸν ὁ αἰρετικὸς καταργεῖ τὴν Ἱερὰ Παράδοση, ἀρνεῖται τὴν πραγματικὴ παρουσία τοῦ Θεανθρώπου στὴ ζωὴ του. Ἀποκόβει τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅπως τὸ λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, «δὲν διατηρεῖ ἐπαφὴ μὲ τὴν Κεφαλὴ ἀπ' ὅπου ὅλο τὸ σῶμα τρεφόμενον καὶ συνδεόμενον μὲ τὶς ἀρθρώσεις καὶ τὰ νεῦρα αὐξάνει τὴν αὕξησιν τοῦ Θεοῦ» (Κολ. 2, 19). Αὐτὸ σὲ τελικὴ ἀνάλυση γιὰ τὸν ἅγιο Χρυσόστομο σημαίνει ἀνυπαρξία καὶ ἐπομένως τέλεια ἀδυναμία, ἀφοῦ «ἀπὸ ἐκεῖ (ἀπὸ τὴν Κεφαλὴ) ἔχει τὸ εἶναι καὶ τὸ καλῶς εἶναι» (Εἰς Κολ. PG 62, 344). Ὅμοιάζει τότε μὲ τὸ δένδρο, τοῦ ὁποῖου ἔκοψαν τὶς ρίζες, καὶ τὸ ὁποῖο γιὰ νὰ φαίνεται ζωντανὸ τὸ

πλαστικοποίησαν. Κι ὅπως ἓνα δέντρο χωρὶς ρίζες εἶναι ἀδύναμο νὰ καρποφορήσῃ, ἔτσι καὶ ἡ κάθε αἵρεση ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν πραγματικὴ Παράδοση εἶναι χωρὶς πραγματικὴ δύναμη γιὰ σωτηρία. Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος διατυπώνει μὲ τὸν δικό του τρόπο τὴν ἀλήθεια αὐτή: «οἱ αἵρετικοί, σημειώνει, δὲν ἔχουν τὰ παλαιά, καὶ ἐπομένως δὲν ἔχουν οὔτε τὰ καινούρια» (Εἰς Ματθ. 10, 2).

Ὅσο καὶ ἂν ἡ αἵρεση φαίνεται στοὺς πολλοὺς ἐκ πρώτης ὄψεως ἰσχυρὴ καὶ παντοδύναμη (ὅπως ἡ παρουσία τοῦ Παπισμοῦ καὶ τοῦ Προτεστантиσμοῦ στὸν σύγχρονο κόσμο), τὰ αὐθεντικὰ κριτήρια τῆς ἀληθείας, ἡ γυμνασμένη πνευματικὴ αἴσθηση καὶ τὸ διακριτικὸ πνευματικὸ χάρισμα, «τὸ χρῆσμα», δίνουν τὴν δυνατότητα στοὺς ἀγίους τῆς Ἐκκλησίας νὰ βλέπουν καθαρὰ τὴν

ἐσωτερικὴ τῆς ἀνεπάρκεια καὶ ἀδυναμία νὰ ὀδηγήσῃ στὴ σωτηρία. Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἅγιος Χρυσόστομος περιγράφει τὴν ἀδυναμία τῆς πλάνης, δηλαδὴ τῆς αἵρέσεως: «Ἡ πλάνη γίνεται εὐκόλα ἀντιληπτὴ καὶ εἶναι ἀδύναμη, ἔστω καὶ ἐὰν ἐξωτερικὰ εἶναι βαμμένη μὲ ἀμέτρητα χρώματα. Κι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ἀλείφουν τὰ σαθρὰ μέρη τῶν τοίχων δὲν μποροῦν μὲ τὸ βάψιμο νὰ τὰ διορθώσουν, ἔτσι καὶ ὅσοι ἐξαπατοῦν τοὺς ἄλλους, εὐκόλα ἐλέγχονται» (Εἰς Ἰω. 68, 1). Ὁ δὲ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς διακηρύττει μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα: «Οὐδέποτε κάποια αἵρεση νίκησε τὴν Ἐκκλησία· ἀπλῶς πάντοτε μαίνεται, ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου γρήγορα καταλύεται» (Ἱερὰ Παράλληλα, PG 95, 1165, 31).

Ὁ Ἅγιος Μάρτυς Πρόβος*

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

ΚΑΤΗΓΕΤΟ ἀπὸ τῆ Σίδης. Ἐζήσῃ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορα Διοκλητιανοῦ, ὁ ὁποῖος βασίλευε ἀπὸ τὸ 284 ἕως τὸ 305, καὶ ἦταν σκληρὸς διώκτης τῶν χριστιανῶν. Ἡ προσπάθειά του ἦταν νὰ ἐξοντώσῃ, ἂν μποροῦσε, ὅλους τοὺς χριστιανούς τῆς αὐτοκρατορίας του. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ εἶχε μεταδώσει καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἀξιωματοῦχους του καὶ τοὺς διοικητὲς τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπέβαλε νὰ θεωροῦν τὸ πρόσωπό του ἱερὸ καὶ νὰ τοῦ ἀποδίδουν θεῖες τιμές, ὅσα δὲ ἀνήκαν σ' αὐτὸν νὰ θεωροῦνται ἱερά. Καθὼς ὡς ἕδρα του εἶχε ἐπιλέξει τὴ Νικομήδεια τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ Ἐπαρχίες αὐτὲς τῆς αὐτοκρατορίας του ἐγνώρισαν τοὺς πιὸ σκληροὺς καὶ συχνοὺς διωγμούς. Ἀμέτρητοι εἶναι οἱ Μάρτυρες τῆς πίστεως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ. Γι' αὐτὸ πολλοὶ χριστιανοί, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ λατρεύουν τὸν Κύριο ἐν εἰρήνῃ, ἀπέφυγαν νὰ ζοῦν στὶς πόλεις καὶ ἔφυγαν σὲ ἀπόμερα χωριὰ καὶ ἐρημικὰ μέρη.

Ἔτσι καὶ ὁ Πρόβος συνδέθηκε πνευματικὰ μὲ δύο ἄλλους χριστιανούς, τὸν Τάραχο καὶ τὸν Ἀνδρόνικο, καὶ ζοῦσαν ἡρεμα σὲ ἐρημικοὺς τόπους, ἔξω ἀπὸ

τὴν Ταρσό, ὅπου εἶχαν καταφύγει. Ὅταν ὁμως μάθαιναν γιὰ τὰ μαρτύρια ποὺ ὑπέφεραν ἄλλοι χριστιανοί, προβληματίζονταν ἂν ἦταν σύμφωνο μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ αὐτὸ ποὺ ἔκαναν ἐκεῖνοι. Μὲ τὶς σκέψεις αὐτὲς ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζονται ψυχικὰ, ἂν χρειασθεῖ, νὰ δεχθοῦν ὁτιδήποτε, γιὰ νὰ γίνουν συμμέτοχοι τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ.

Ἔτσι ζοῦσαν οἱ τρεῖς φίλοι, ὅταν τὸ ἔτος 296 διορίστηκε ἡγεμόνας στὴν Ταρσό ὁ Μαξέντιος (ἢ Μάξιμος), ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ἔδειξε τὸ μῖσος του πρὸς τοὺς χριστιανούς. Ἐδωσε διαταγή, ὅσοι χριστιανοὶ ἀνακαλυφθοῦν στὴν Ἐπαρχία του, νὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ παρουσιαστοῦν ἐνώπιόν του. Φανατικοὶ εἰδωλόλατρες πρόδωσαν τοὺς τρεῖς χριστιανούς, ποὺ συνελήφθησαν καὶ ὀδηγήθησαν στὸν δικαστή.

Ὁ Πρόβος, βλέποντας τὶς διαθέσεις τοῦ δικαστῆ του, ὁμολόγησε ὅτι πιστεύει ὡς μοναδικὸν Θεὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ δὲν πρόκειται, ὅ,τι καὶ ἂν ὑποστῇ, νὰ ἀρνηθεῖ τὴν πίστη του. Ἀφοῦ τὸν ἔδειραν μὲ τένοντες βοδιοῦ καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα του ἔτρεχε ἄφθονο αἷμα, ὁ δικαστῆς τὸν πίεζε νὰ λυπηθεῖ τὸν ἑαυτὸν

* Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πισιδίας κ. Σωτηρίου Τράμπα: Ἀστέρες Φωτανγεῖς, Πέργης - Σίδης - Ἀτταλείας τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκδόσεις Ἰ. Μ. Πισιδίας, Ἐξαρχία Σίδης καὶ Ἀτταλείας 2010, σελ. 77-79.

του, ἀλλὰ ὁ Μάρτυς ἀπάντησε: «Τοῦτο τὸ αἷμα τὸ θεωρῶ πὼς εἶναι μύρον ἢ ἔλαιον, μὲ τὸ ὁποῖον πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀλείφομαι καὶ προθυμότερος γίνομαι». Τὰ βασανιστήρια συνεχίσθηκαν καὶ τὶς ἐπόμενες μέρες. Πάνω στὶς ἀνοιχτὲς πληγὲς οἱ βασανιστὲς ἔβαζαν ἀλάτι καὶ ξύδι. Πύρωσαν σίδερα ποὺ ἔγιναν κόκκινα καὶ ξάπλωσαν ἐπάνω τὸν Μάρτυρα. Ἔβαλαν ἀναμμένα κάρβουνα στὸ κεφάλι του. Τοῦ ἔκοψαν τὴ γλῶσσα ποὺ ὁμολόγησε πίστη στὸν Χριστό. Σὲ παρόμοια μαρτύρια ὑποβλήθηκαν καὶ οἱ ἄλλοι δύο.

Μετὰ τὴν τρίτη ἡμέρα τῶν βασανιστηρίων τους, τοὺς μετέφεραν στὸ ἀμφιθέατρο τῆς πόλης, γιὰ νὰ κατασπαρχθοῦν ἀπὸ τὰ θηρία. Τότε ἐπαναλήφθηκε τὸ θαῦμα τοῦ Προφήτη Δανιὴλ μὲ τὰ λιοντάρια. Ὅταν ἄφησαν μιὰ φοβερὴ ἀρκούδα νὰ σκοτώσει τοὺς Μάρτυρες, ἐκεῖνη πῆγε κοντὰ τους καὶ ἔγλυφε τὰ αἷματα τῶν πληγῶν τους, χωρὶς καθό-

λου νὰ τοὺς πειράξει. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἄγριο πεινασμένο λιοντάρι, ἐνῶ μπῆκε μὲ ὄρμη στὸ ἀμφιθέατρο, μόλις πλησίασε τοὺς Μάρτυρες, ἔγινε ἀρνάκι καὶ γύρισε στὸ κλουβί του.

Ὁ ἡγεμόνας ντροπιασμένος ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβαιναν μπροστὰ σὲ πλῆθος κόσμου καὶ μὴ βρίσκοντας τί ἄλλο χειρότερο νὰ κάνει, ἔδωσε διαταγὴ νὰ θανατωθοῦν μὲ ξίφος. Ἀμέσως οἱ Μάρτυρες ἀποκεφαλίσθηκαν καὶ ἀνήλθαν στεφανηφόροι πρὸς τὴν οὐράνια βασιλεία τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀπολαύσουν πλούσια τὴν ἀμοιβὴ τῶν ἀγῶνων τους. Τὴ νύκτα κάποιοι θαρραλέοι χριστιανοὶ κατόρθωσαν νὰ πάρουν τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν Μαρτύρων καὶ νὰ τὰ ἐνταφιάσουν σὲ ἓνα σπήλαιο στὸ βουνό.

Ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Πρόβου καὶ τῶν σὺν αὐτῶ μαρτυρησάντων Ἁγίων Ταράχου καὶ Ἀνδρονίκου τιμᾶται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας τῆ 12^η Ὀκτωβρίου.

«Περὶ τῆς κανονικῆς καταστάσεως
τῶν Συνταξιούχων Κληρικῶν
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος»

Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρωτ. 3265
Ἄριθμ.
Διεκπ. 1995

Ἀθήνησι 10ῃ Σεπτεμβρίου 2010

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2904

Πρὸς
Τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΘΕΜΑ: «Περὶ τῆς κανονικῆς καταστάσεως τῶν Συνταξιούχων Κληρικῶν τῆς Ἐκ-
κλησίας τῆς Ἑλλάδος».

Συνοδικῆ Ἀποφάσει, ληφθεῖση κατὰ τὴν Συνεδριαν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνό-
δου τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 2010, καὶ κατόπιν ἀναφορῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπο-
λιτῶν διαπυθνανομένων περὶ θεμάτων ἐπὶ τῆς κανονικῆς καταστάσεως τῶν Συντα-
ξιούχων Κληρικῶν, γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος, ἐν τῇ ῥηθείῃ Συ-
νεδρία Αὐτῆς, ἀπεφάσισεν ὅπως ὑπομνήσῃ ὑμῖν τὴν ὑπ' ἀριθμ. 2632/1997 Ἐγκύ-
κλιον Αὐτῆς (ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 500/575/16.5.1997), ἣτις εἰσέτι ἐξακολουθεῖ ἰσχύου-
σα ὡς ἔχει καὶ ἀποστέλλεται συνημμένως.

Εἰδικώτερον, ὑπομιμνήσκειται ὅτι οἱ Συνταξιούχοι Κληρικοὶ ὑπάγονται κανο-
νικῶς εἰς τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου, εἰς ὃν ὑπήγοντο καὶ
πρὸ τῆς Συνταξιοδοτήσεώς των, πρὸς ὃν δέον ὅπως ἔχωσι τὴν κανονικὴν αὐτῶν
ἀναφορὰν καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου δέον ὅπως λαμβάνωσι τὴν νενομισμένην εὐλογία καὶ
ἄδειαν πρὸς ἐπιτελεσιν τῶν τῆς Ἱερωσύνης. Εἰς περίπτωσιν τελέσεως οἰασδῆποτε
Ἱεροπραξίας ὑπὸ Συνταξιούχου Κληρικοῦ, ἐὰν μὲν οὗτος τυγχάνει τῆς Αὐτῆς Ἱερᾶς
Μητροπόλεως, κατόπιν γνώσεως τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως, συνεννοεῖται μετὰ τῶν
Ἐφημερίων τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, ἐν ᾧ τελεσθῆσεται ἡ Ἱεροπραξία, ἐὰν δὲ προέρχεται
ἐξ ἐτέρας Ἱερᾶς Μητροπόλεως, δέον ὅπως ᾗ ἐφωδιασμένος μετὰ τῶν ὑπὸ τῶν
Ἱερῶν Κανόνων προβλεπομένων Συστατικῶν Γραμμάτων τοῦ οἰκείου αὐτοῦ Ποι-
μενάρχου, ἐξαιτούμενος τὴν ἄδειαν τοῦ ἐπιχωρίου, ἄνευ γνώσεως καὶ ἀδείας τοῦ
ὁποίου οὐδὲν δικαιούται ἵνα ἐπιτελέσῃ. Ἐν περιπτώσει ἐπαναδιορισμοῦ Συνταξι-
ούχου Κληρικοῦ εἰς ἐτέραν Ἱερὰν Μητρόπολιν, ὁ μέλλων διορίσαι τοῦτον Μητρο-

πολίτης, αἰτούμενος τὴν κανονικὴν συγκατάθεσιν τοῦ Μητροπολίτου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἐξ ἧς προέρχεται ὁ Συνταξιούχος, ἐξαιτεῖται ἐν ταύτῳ τὸ Κανονικὸν αὐτοῦ Ἀπολυτήριο μετὰ τοῦ Ἀτομικοῦ Φακέλλου αὐτοῦ. Αὐτονόητον τυγχάνει ὅτι Συνταξιούχος Κληρικὸς ἱεροπρακτῶν ἐν ἑτέρᾳ Ἱερᾷ Μητροπόλει, ἄνευ γνώσεως καὶ ἀδείας τοῦ ἐπιχωρίου Μητροπολίτου, τελεῖ τὸ κανονικὸν ἀδίκημα τῆς εἰσπηδήσεως καὶ κολάζεται ἀναλόγως ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, κατασπαζόμενοι τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα ἐν Κυρίῳ, διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος, † Ὁ Σάμου καὶ Ἱκαρίας κ. Εὐσέβιος, † Ὁ Καστορίας κ. Σεραφεῖμ, † Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμητοῦ κ. Δανιήλ, † Ὁ Φλωρίνης, Πρεσπῶν καὶ Ἑορδαίας κ. Θεόκλητος, † Ὁ Κασσανδρείας κ. Νικόδημος, † Ὁ Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης κ. Ἐφραίμ, † Ὁ Πειραιῶς κ. Σεραφεῖμ, † Ὁ Σερρῶν καὶ Νιγρίτης κ. Θεολόγος, † Ὁ Σύρου, Τήνου, Ἄνδρου, Κέας καὶ Μήλου κ. Δωρόθεος, † Ὁ Σιδηροκάστρου κ. Μακάριος, † Ὁ Χαλκίδος κ. Χρυσόστομος, † Ὁ Νέας Σμύρνης κ. Συμεών.

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
† Ἀρχιμ. Μᾶρκος Βασιλάκης

Πρωτ. 500
Ἀριθμ. Διεκπ. 575

Ἀθήνησι τῇ 16ῃ Μαΐου 1997

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2632

Πρὸς
Τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν Συνεδρίαν Αὐτῆς τῆς 8ης ὁδεύοντος μηνὸς Μαΐου ἐ.ἔ., καὶ ἐξ ἀφορμῆς ἐγγράφου τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἑλλάδος (Ι.Σ.Κ.Ε.), περὶ τῆς διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας τῶν Ἐπισκόπων ἐπὶ τῶν συνταξιούχων κληρικῶν, ἀποδεξαμένη σχετικὴν εἰσήγησιν τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Δογματικῶν καὶ Νομοκανονικῶν Ζητημάτων καὶ πρὸς πληρεστέραν ἐνημέρωσιν ὑμῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος λόγῳ τῆς ἐπ' ἐσχάτων παρατηρουμένης ἀταξίας, ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμπεριφορᾶς μεμονωμένων, εὐτυχῶς, περιπτώσεων συνταξιούχων κληρικῶν, τίθησι ὑπ' ὄψιν ὑμῶν σχετικῶς τὰ ὡς κάτωθι:

1. Οἱ ἐφημέριοι κληρικοί, καίτοι μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τοῦ Δημοσίου δὲν κέκτηνται τὴν ιδιότητα τοῦ Δημοσίου Ὑπαλλήλου ἢ τοῦ ὑπαλλήλου Ν.Π.Δ.Δ. Ἐνεκεν τῆς θρησκευτικῆς φύσεως τῶν καθηκόντων καὶ τῶν ἀρμοδιοτήτων των, κατὰ κύριον λόγον τυγχάνουσι θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ καὶ ὡς τοιοῦτοι ἀναγνωρίζονται, καὶ τὸ ὑπηρεσιακὸν αὐτῶν καθεστῶς διέπεται ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Κανονι-

στικῶν Διατάξεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐδόλως ὑπάγονται εἰς τὰς διατάξεις τὰς ἀφορῶσας εἰς τοὺς Δημοσίους Ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ὑπαλλήλους Ν.Π.Δ.Δ. Συνεπεία τούτου ἢ συνταξιοδότησις αὐτῶν λόγῳ ἡλικίας τυγχάνει γεγονὸς ἀνεξάρτητον τῆς ὑπὸ τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων διεπομένης Ἱερωσύνης των, ἥτις ἀπορρέει ἐκ τοῦ μυστηρίου τῆς χειροτονίας, καὶ ἡ διακονία τοῦ Ἱεροῦ Θυσιαστηρίου τυγχάνει ἀνεξάλειπτος, οὐδὲ ὁ συνταξιούχος κληρικὸς θεωρεῖται «ἀδέσποτος».

2. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες οὐδεμίαν ποιοῦνται διάκρισιν, μεταξύ «ἐν ἐνεργείᾳ» ἢ «ἐν συντάξει» κληρικῶν. Ἄπαντες ἀνεξαιρέτως προκειμένου ἵνα ἀπέλθωσι ἐν ἐτέρᾳ πόλει δέον ὅπως ὦσι ἐφοδιασμένοι διὰ συστατικῶν γραμμάτων τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου κατὰ τὸν ΙΒ' Κανόνα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τὴν συναφῆ ἐρμηνείαν τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου (βλ. ὑποσημείωσιν εἰς τὸν ΙΒ' Ἀποστολικόν, Πηδάλιον σ. 14-15). Τὸ δὲ λαμβανόμενον Κανονικὸν Ἀπολυτήριο ἀποδεικνύει ὅτι οὗτοι ἔχουσι ἀκώλυτον τὴν Ἱερωσύνην, ἱεροπρακτοῦντες τῇ ἀδείᾳ «πάντοτε τοῦ Ἐπισκόπου» τοῦ τόπου ἔνθα ἀνὰ ἀπέρχονται κατὰ τοὺς Ζ' καὶ Η' τῆς Ἀντιοχείας, ΙΖ' τῆς ΣΤ' καὶ ΛΑ' Καρθαγένης Ἱεροῦς Κανόνας.

3. Ἡ ἄποψις ὅτι ὁ ἐφημέριος συνταξιοδοτεῖται ἔχων τὸ ἀκώλυτον τῆς Ἱερωσύνης δὲν ἔχει ἀπόλυτον ἰσχύον, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει καθαιρεθέντος κληρικοῦ, συνταξιοδοτουμένου ἀσχέτως πρὸς τὸ ἀκώλυτον ἢ μὴ τῆς Ἱερωσύνης, ἐφ' ὅσον ἔχει προσκομίσει ἅπαντα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν συνταξιοδότησιν δικαιολογητικὰ καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ συναξιοδοτηθεὶς ἐφημέριος εὐρίσκεται ἐν ἀργίᾳ δι' οἰονδήποτε λόγον. Τὸ ἀκώλυτον τῆς Ἱερωσύνης βεβαίῳ ὁ Ἀρχιερεὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν οὐτινος ἐτέλει πρὸ τῆς συνταξιοδοτήσεως ὁ ἐφημέριος, καθ' ὅσον ὁ σύνδεσμος οὗτος μεταξὺ Ἐπισκόπου καὶ Πρεσβυτέρου ἢ Διακόνου τυγχάνει ἀδιάσπαστος καὶ μετὰ τὴν συνταξιοδότησιν, ὡς συνέπεια τῆς χειροτονίας.

4. Ἐπὶ δὲ τῆς περιπτώσεως τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου 5383/1932 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸς αὐτῶν διαδικασίας, καὶ ἐπὶ τῶν συναξιούχων ἐφημερίων, σημειοῦται ὅτι ἡ δικαστικὴ ἐξουσία τοῦ Ἐπισκόπου ἐπὶ τῶν κληρικῶν οὐδόλως παύει ἰσχύουσα καὶ μετὰ τὴν συνταξιοδότησιν τοῦ ἐφημερίου. Ὁ Ἐπίσκοπος κέκτηται δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ παντὸς κληρικοῦ διαπράττοντος ἐκκλησιαστικὸν ἀδίκημα ἐν τῇ περιοχῇ τῆς δικαιοδοσίας του, ἐπομένως καὶ ἐπὶ συναξιούχων, ἐπιβάλλων τὰς ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῆς κειμένης νομοθεσίας ποινάς (ἄρθρον 11 τοῦ Ν. 5383/1932) τηρουμένης τῆς προβλεπομένης διαδικασίας.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος, † Ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος, † Ὁ Κορίνθου Παντελεήμων, Ὁ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας Στέφανος, † Ὁ Σύρου, Τήνου, Ἄνδρου, Κέας καὶ Μήλου Δωρόθεος, † Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Τίτος, † Ὁ Ἰωαννίνων Θεόκλητος, † Ὁ Γρεβενῶν Σέργιος, † Ὁ Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσσῶν Διονύσιος, † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Μελέτιος, † Ὁ Ἱερισσοῦ, Ἁγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου Νικόδημος, † Ὁ Νικαίας Ἀλέξιος, † Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱερόθεος.

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς

† Ὁ Διαυλείας Δαμασκηνὸς

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,
χαίρετε ἐν Κυρίῳ

Εἰς τὸ τεύχος 5 τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ Ἐφημέριος μηνὸς Μαΐου 2010, ἀνέγνωσα μετὰ πάσης προσοχῆς τὸ κείμενον τοῦ πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ «Ἡ ἀγωνία τοῦ καινούργιου».

Ἀφοῦ τὸ μελέτησα ἐνδελεχῶς κατέληξα εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα.

Ὁ νεοχειροτονηθεὶς πρεσβύτερος τοῦ ὁποίου εὐχομαι νὰ εἶναι ἄξιος, ἐπιστολογράφος, κατακλύζεται ἀπὸ ἀγωνία καὶ φόβο, ὅσον ἀφορᾷ στὴν διαποίμηση τοῦ λογικοῦ του ποιμνίου ποὺ τοῦ ἐνεπιστεύθη ἡ Θεία Χάρις.

Ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς ἀκόμη δὲν ἀνέλαβε τὸ πηδάλιον γιὰ τὴν ὀρθὴν πλευρὴν τῆς νοητῆς νηὸς, ἀρχίζει μὲ ἕναν τρόπον ἐπικριτικόν, νὰ παρουσιάζει μίαν δῆθεν πλημμελῆ κατάστασιν ἐκ μέρους τῶν ὀργάνων τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα. Εἶναι ἀκατήχητο καὶ διψᾷ γιὰ «εὐλαλή σιωπή».

Ἀγαπητὲ ἀδερφε ἐπιστολογράφε, ἔχεις μπροστά σου ἕναν μεγάλο στίβο καὶ εἰσέρχου ὡς ἀθλητῆς.

Ἀνασκουμπώσου λοιπόν. Γέμισε τίς πνευματικὲς σου μπαταρίες μὲ τὰ ἀπαραίτητα πνευματικὰ ἐφόδια καὶ γίνου ἕνας γενναῖος ἀθλητῆς. Καὶ μάλιστα ἀθλητῆς σὲ μιᾷ κοινωνίᾳ ποὺ δυστυχῶς ταλανίζεται ἀπὸ πλεῖστα ὅσα προβλήματα. Ὡς κληρικὸς μὲ πείρα δεκαετιῶν σοῦ ἐφιστῶ

τὴν προσοχὴ νὰ μὴν παρουσιάζεις καινοτομίες αἰχμηρές, ποὺ πολλὰ φορὲς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρουν τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα. Ἀναλογίζομαι ὅτι ἐμφορεύουσαι ἀπὸ ἄκρατον ἐνθουσιασμόν καὶ ἀγάπη, ποὺ σημαίνει ἐνδιαφέρον καὶ φροντίδα γιὰ τὰ κακῶς κείμενα. Πρόσεξε ὅμως τὰ βήματά σου νὰ εἶναι ἀργὰ καὶ σταθερά.

Ποτὲ δὲν θὰ χρησιμοποιοῦς τὴν λέξη «πεσσιμισμός», ἀλλὰ νὰ σὲ περιβάλλει ἡ αισιοδοξία. Ἄρχισε τὴν οἰκογενειακὴ ἐκκλησιαστικὴ σχέση μὲ τὸ ποίμνίό σου. Γίνε ἕνα μαζί του. Γίνου μέτοχος τῶν εὐχάριστων καὶ δυσάρεστων στιγμῶν. Ἐνστάλαξε τὰ ζεῖδωρα νάματα τῆς ζωογόνου πίστεώς μας σὲ κεκαυμένες ψυχές.

Νὰ καυχᾶσαι καὶ νὰ ἐπαινεῖς τὰ ἀπλὰ λόγια τῆς γιαγιᾶς καὶ τὴν ἀφιέρωση ὡς καὶ τὴν ἀπορρόφηση τῆς μητέρας εἰς τὰ τοῦ οἴκου της. Νὰ ἀγκαλιάσεις τὸν νέο ποὺ ἐπιζητεῖ λανθασμένα νὰ ζήσει μακρινούς παραδείσους. Ἡ καρδιὰ μπορεῖ νὰ ματώνει ἀλλὰ ἡ γλῶσσα ποτὲ δὲν δένεται. Γιατὶ ἀλοίμονο ἂν θὰ συνέβαινε κάτι τέτοιο.

Ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ. Σήκωσε λοιπόν τὸ λάβαρο τῆς δικῆς σου ἀγωνίας καὶ φώναξε δυνατὰ τὸ τρίπτυχο. Θρησκεία-πατρίδα-οἰκογένεια. Ἔσο ἔτοιμος γιὰ κάθε παρουσιαζομένη ἐπιταγή. Σοῦ εὐχομαι νὰ ἔχεις μίαν ἀνοδικὴ πορεία μέσα σὲ μιᾷ ἀσφυκτιῶσα προβλη-

ματισμένη κοινωνία, πού κίνδυνος έλο-
χεύουν από παντού. Συνοδοιπόρος σου
ό ίδιος ό Χριστός.

Όσον άφορά στο σχόλιο πού καλεΐται
νά δώσει ό π. Θερόμος για τον νεοχειρο-
τονημένο άδελφόν, έχω να κάνω την
έξής παρατήρηση.

Ό π. Θερόμος ως συνήθως έκτοξεύει
κάποιες αιχμηρές προσωπικές του κρι-
τικές, οί όποιες μπορούν να άποβούν
άκρως επικίνδυνες, όταν μάλιστα πα-
ρουσιάζονται σε ένα νέο κληρικό, ό
όποιος είναι ήδη φορτισμένος με άγωνία
και άγχος.

Η κατηγορία περι έγγενών προβλημά-
των εις τόν έν Ελλάδαδι Έκκλησιαστικό
σώμα, είναι δυνατόν να επιφέρει τόν
άνοιγμα των άσκών του Αιόλου, και τό-
τε τά πράγματα ήθελον πάρει άλλη μορ-
φή. Υπάρχει άλλος τρόπος προσεγγίσε-
ως αυτών των προβλημάτων, και όχι ή
δύση τροφής για πικρόχολα σχόλια.

Ό λαός του Θεού ποτέ δέν υπήρξε θύ-
μα άγνοιας κληρικών. Αντιθέτως ή σχέ-
σις Κλήρου και λαού είναι τόσο δυνατά
δεμένη, και τούτο έχει άποδειχθεί
τρανώς, μέσα από την ιστορία την έθνι-
κή, όσον και την Έκκλησιαστική.

Μετά πατρικών ευχών

Πρωτ. Δημήτριος Λυμπερόπουλος

Άξιότιμε

Κύριε Κατσιάρα,

Τόν τελευταίο καιρό έχει ξεκινήσει μία
περίεργη έκστρατεία εις βάρος λαϊκών
ένεργως συμμετεχόντων στην Θεία Λα-
τρεία.

Η έκστρατεία αυτή, ή όποία βρίσκεται
σε εξέλιξη και με σκοπό άπαγορευτικό
για την ένεργό συμμετοχή των λαϊκών

στην Θ. Λατρεία, μέχρι σημείου πλήρους
άπαγόρευσης, με βρίσκει άπολύτως
άντίθετο σε σχέση με την πίστη μας και
την Όρθοδοξία.

Ειλικρινά άπορώ και διερωτώμαι, για
τούτο και καταθέτω τις σκέψεις και
άπόψεις μου, θεωρώ δέ χρησιμότερο και
άπαραίτητο να άναγνωστεί, σε όποια-
δήποτε έγκυκλοπαιδεία ή έννοια της λέ-
ξεως έκκλησία και ή προέλευση αυτής.
Καταγράφω δέ και υπενθυμίζω ότι: α)
Όλες οί έπιστολές του Άποστόλου
Παύλου αρχίζουν με την λέξη «άδελ-
φοί».

β) Όλοι οί Ίεράρχες με επικεφαλής
τόν Μακαριώτατο Άρχιεπίσκοπο Άθη-
νών και πάσης Ελλάδος Κύριον, Κύριον
Ίερόνυμον, εις τά κηρύγματά των γρα-
πτά ή από άμβωνος, περιλαμβάνουν
πάντοτε την φράση «άδελφοί μου».

Η υπέροχη λέξη «άδελφοί» ένώνει ει-
ρηνικά κλήρο και περιεστώτα λαό του
Θεού, ώστε πάντες να καταστούν σύναι-
μοι και σύσσωμοι Κυρίου Ίησού.

γ) Άναφέρομαι σε κείμενο του περιο-
δικού Έφημέριος -τεύχος 6 μηνός Ίου-
νίου 2004. Δημοσίευση όμιλίας του νύν
Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσση-
νίας Κυρίου Χρυσοστόμου με θέμα: «Ή
άξιοποίηση των λαϊκών στο έργο της
Έκκλησίας».

δ) Άναφέρομαι σε κείμενο του περιο-
δικού Έφημέριος -τεύχη 7, 8, και 9 μη-
νών Σεπτεμβρίου, Οκτωβρίου, Νοεμβρί-
ου και Δεκεμβρίου 2009. Δημοσίευση
στις σελίδες λειτουργικό έργαστήρι άρ-
θρογραφίας του π. Παύλου Κουμαρια-
νού, Δρος Θεολογίας με τίτλο: «Ή ευχα-
ριστία συλλείτουργο κλήρου και λαού».

ε) Λαϊκοί πού άξιώθηκαν της χειροθε-
σίας τους εις Άναγνώστες, για τούς

όποιους έχουν δημοσιευθεί εις Ἐκκλησιαστικά περιοδικά θετικὲς ἀναφορές, ἀνήκοντες πλέον εις τὸν κατώτερο κλῆρο, ἔχουν ὑποχρέωση νὰ συμπαρίστανται στὸν ἱερουργὸ ἱερέα, μὲ τὴν ἐνεργὴ συμμετοχὴ τους στὴν Θεία Λατρεία καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους.

στ) Θεωρῶ ὅτι καθίσταται ἰδιαιτέρως ἀπαραίτητη ἡ συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν (καὶ δὴ καὶ χειροθετηθέντων ἀναγνωστῶν) στὴν Θ. Λατρεία τῶν Ἱ. Ναῶν τῶν Κοιμητηρίων καὶ Νοσοκομείων, ὅπου ἱερουργεῖ ἕνας ἱερέας καὶ χρῆζει οὐσιαστικῆς βοήθειας. Ἐλλοστὴ τὴν ἰδιαιτερότητα αὐτῶν τῶν Ἱ. Ναῶν μὲ σαφήνεια ἐπισημαίνει ὁ Ἅγιος Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Πανσοπ. Γαβριὴλ Παπανικολάου, στὸ ὑπ' ἀριθ. 16/18-6-2009 ἐγκύκλιον σημείωμά του, τὸ κείμενο τοῦ ὁποίου θεωρῶ χρησιμότητα πρὸς μελέτη καὶ ὑλοποίηση. Ἐλλοστὴ πλεῖστα ὅσα Πατερικὰ κείμενα ἀναφέρονται στὴ συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν στὴ Θ. Λατρεία.

Ἡ «Συμετοχὴ λαϊκῶν στὴ Θ. Λατρεία» δὲν σημαίνει «Ἀντικατάσταση ἱερουργοῦ» ἀλλὰ συμπόρευση καὶ ὀποιες καὶ ὅσες παρερμηνεῖες καὶ ἐλλειποβαρεῖς σκέψεις καὶ ἀπόψεις, ἀποβαίνουν εις βάρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πίστεώς μας.

Θυμίζω πῶς ὁ Ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης μὲ πολλὴ αὐστηρότητα τονίζει ὅτι: «ὁ ἱερωμένος ποὺ δὲν εἶναι φωτιστικός, ἔχει ἐκπέσει τελείως ἀπὸ τὴν ἱερατικὴ τάξη καὶ δύναμη».

Ποίος θὰ στηρίξῃ ἱερωμένους, ποὺ δὲν εἶναι φωτιστικοί (καὶ ποὺ δυστυχῶς ὑπάρχουν ἀρκετοὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας) ὥστε τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα νὰ μὴ τὸ ἀντιληφθεῖ καὶ σκανδαλιστεῖ; Ἡ

ἀπάντησις εἶναι μία καὶ μόνη καὶ μοναδική: ἡ στηρίξις τους θὰ προέλθει ἀπὸ τοὺς ἐνεργοὺς συμμετέχοντες λαϊκοὺς στὴ Θεία Λατρεία.

Διανύοντας τὸ ἐξηκοστὸν ἔνατο ἔτος τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς μου καὶ χειροθετηθεὶς Ἀναγνώστης πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἐμφοροῦμαι ἀπὸ σκέψεις καὶ ἀπόψεις ἀνιδιοτελεῖς, ὅσα δὲ προανέφερα στὴν παρούσα ἐπιστολὴ μου ἕνα καὶ μόνον σκοπὸ ἔχουν: τὴν πλήρη στηρίξις τοῦ ῥάσου καὶ τῆς πίστεως πρὸς Δόξαν Θεοῦ καὶ μόνον.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία,

Μὲ τιμὴ καὶ ἐκτίμησις
Ἐμμανουὴλ Δ. Τζούμης
Ἀναγνώστης

Ἀξιότιμε
κ. Διευθυντά,

Ὅλοι γνωρίζουμε τὴν δύναμη τῆς Παράδοσης. Μέσω αὐτῆς οἰκοδομοῦνται σχέσεις, ὀριοθετοῦνται λαοί, καλλιεργοῦνται πιστεύματα, ἐγείρονται αὐτοσυνειδησίες.

Ἡ ἰσχύουσα Παράδοσις ὡς πρὸς τὴν κήρυξη καὶ ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸ νησὶ τῆς Ζακύνθου ὀδηγεῖ κατευθεῖαν στὴν Ἁγία Μαρία τὴ Μαγδαληνή, ἡ ὁποία –ὡς γνωστὸν– ὑπῆρξε αὐτόπτης καὶ αὐτήκοη μάρτυρας τοῦ Ἀναστημένου Χριστοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὰ παραδεδομένα, αὐτὴ ἡ ἀφοσιωμένη μαθήτρια τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ὁποία Ἐκεῖνος ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ψυχικὴ ἀσθένεια ποὺ τὴν ταλαιπωροῦσε, δὲν μποροῦσε νὰ ἀντέξει τὴν κατάφορη ἀδικία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τῆς Ἀγάπης, ποὺ συντελέσθηκε ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ ταξίδεψε στὴ Ρώμη, μαζί μὲ τὴν ἄλλη μαθήτρια, τὴ Μαρία τοῦ Κλωπᾶ, ὥστε

νά διαμαρτυρηθεῖ στὸν αὐτοκράτορα Τιβέριο γιὰ τὴν ὄλη δικαστικὴ πλάνη καὶ τὰ φρικτὰ ἀποτελέσματα ποὺ ἐπέφερε ἡ δειλὴ καί, ὡς ἐκ τούτου, ἐγκληματικὴ στάση τοῦ Ρωμαίου ἐκπροσώπου στὴν Ἰουδαία.

Ὁ ἐξαιτίας θαλασσοταραχῆς ἀναγκαστικὸς ἐλλιμενισμὸς τῶν δύο Μαριῶν στὰ βορειοδυτικὰ τῆς νήσου Ζακύνθου, ὅπου βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ διαδώσουν στοὺς ἐντοπίους τὰ Μεγάλα Γεγονότα ποὺ βίωσαν, δηλαδὴ Χριστὸ Ἐσταυρωμένο καὶ Ἀναστάντα, ἀπετέλεσε τὴν αὐγὴ μιᾶς νέας ἡμέρας στὴν περιοχὴ. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ Ζάκυνθος προσχώρησε στὴ νέα πίστη, πολλὰ χρόνια μάλιστα πρὶν τὸν εὐαγγελισμὸ ποὺ ἔκαμε διὰ τῶν περιοδειῶν του ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν Ἑλλάδα, ὁ Ἀπόστολος Βαρνάβας στὴν Κύπρο καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι στὰ πέρατα τῆς γνωστῆς τότε Οἰκουμένης.

Αὐτὸ –θεωροῦμε– δὲν ἔχει ἐπισημανθεῖ ἢ ἀναδειχθεῖ ὅσο ἔπρεπε στὴ ροὴ τῶν ιστορικῶν χρόνων καὶ τῶν θεολογικῶν σπουδῶν. Ἐὰν γίνεῖ ἀποδεκτὴ ἡ ἐπὶ τόσους αἰῶνες ἰσχύουσα Παράδοση γιὰ τὸ κήρυγμα τῆς Μαγδαληνῆς στὴ Ζάκυνθο ἀμέσως μετὰ τὰ Πάθη καὶ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (παράδοση ποὺ ἔχει ἀφομοιωθεῖ ἀπὸ τοὺς διαχρονικοὺς ιστορικοὺς τῆς Ἑπτανήσου στὰ μελετήματά τους καὶ διασώζεται ἰσχυρότατη μέχρι τὶς ἡμέρες μας) τότε ἡ μικρὴ Ζάκυνθος ἀποτελεῖ τὸν πρῶτο εὐρωπαϊκὸ τόπο, ὅπου ἰδρύθηκε ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινότητα.

Ἐἴκοσι αἰῶνες μετὰ τὸ πρῶτο ἐκεῖνο κήρυγμα τῆς Μαγδαληνῆς στὴν Εὐρώπη, ἡ Ζάκυνθος ὑποδέχθηκε τὴν Εὐαγγελίστρια τῆς μετὰ τὴν μεγάλη πνευματικὴ χαρὰ

καὶ ψυχικὴ ἐγρήγορη. Ἄγιορεῖτες Πατέρες ἔφεραν τὸ χαριτόβρυτο Λεῖψανο τοῦ τιμίου Χεραιοῦ τῆς ἀπὸ τὴ Μονὴ Σίμωνος Πέτρας, ὅπου θησαυρίζεται, γιὰ προσκύνηση ἀπὸ τὸν πιστὸ λαὸ τῆς Ζακύνθου καὶ εὐλογία τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία Ἐκεῖνη διὰ τοῦ ζέοντος λόγου τῆς καθίδρυσε. Ἐπίκεντρο τῶν λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων τὸ ὄρεινὸ χωριὸ «Μαριές», ποὺ ἔλαβε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὶς δύο Μαρίες καὶ ὅπου ὑφίσταται παλαιὸς ναός. Κάθε χρόνο, στίς 22 Ἰουλίου, ἐορτάζεται ἐκεῖ ἡ μνήμη καὶ τὸ πέρασμά Της μετὰ κάθε δυνατὴ μεγαλοπρέπεια καὶ πάνδημη συμμετοχὴ, φέτος ἰδιαίτερα ἀπαστρέπτει ἀπὸ ἀγαλλίαση, καθὼς τὴν ξαναὑποδέχθηκε καὶ σωματικά!!!

Πρωτοπρεσβύτερος
Παναγιώτης Ν. Καποδίστριας
Γενικὸς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος
Ἱ. Μητροπόλεως Ζακύνθου

Ἀγαπητοὶ φίλοι,

Ξεφυλλίζοντας τὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ, ποὺ μόλις σήμερα ἔλαβα, εἶδα μετὰ μεγάλη μου ἐκπληξὴ ὅτι ἀπουσιάζουν κάποια ἐόρτια κείμενα, εἴτε γιὰ τὴ Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ, εἴτε γιὰ τὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου. Κάτι ποὺ δὲν τὸ γνωρίζω γιατί συνέβη, ἐνῶ παλαιότερα ἡ ὕλη τοῦ μηνὸς Αὐγούστου περιελάμβανε καὶ κάποιο κείμενο σχετικὸ μετὰ τὴν Κοίμηση ἢ τὴν Μεταμόρφωση. Καὶ τὰ λέω αὐτά, γιατί πιστεύω, πὼς χρήσιμο εἶναι νὰ θυμόμαστε τὶς θεμελιακὰς αὐτὰς γιορτὰς, ὅπως λ.χ. εἶναι τὸ Πάσχα τοῦ Καλοκαιριοῦ, ὅπως πολὺ σωστὰ βάπτισαν τὴν μεγάλη καὶ τόσο συγκινητικὴ γιορτὴ τῆς Παναγίας μας. Μάλιστα, θὰ ἤθελα νὰ προτεῖ-

νω, καταθέτοντας πολὺ ἀπλὰ καὶ δίχως νὰ κάνω τὸ δάσκαλο τὴν ἀποψή μου, ὅτι καλὸ θὰ εἶναι, μαζί με τὰ Πατερικὰ ἢ ἄλλα κείμενα, νὰ ἐνσωματωθοῦν καὶ κάποια χαριτωμένα, δροσερὰ καὶ εὐκατά- νυκτα τμήματα ἀπὸ τὸν ἀνεπανάληπτο, ἀλλὰ δυστυχῶς περιθωριοποιημένο Ἀλέξανδρο Μωραϊτίδη, τὸν ἄλλο μεγάλο Σκιαθίτη λόγιο. Γιατὶ ἀνατρέχοντας στὴ σειρά τῶν ταξιδιωτικῶν του ἐντυπώσεων, ποὺ φέρουν τὸν τίτλο «Μὲ τοῦ Βορῆα τὰ κύματα», συναντοῦμε μοναδικές περιγραφές ἀπὸ τὴν ἀγρυπνία λ.χ. στὴν κορυφὴ τοῦ Ἴθω κατὰ τὴν περίλαμπρη ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἱεροπρεπῆ Πατριαρχικὴ πανήγυρι κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στὴν ἰ. μονὴ τῶν Ἰβήρων, μὴ ἐξαίρουμένης τῆς λαμπρᾶς ἐπίσης Ἀγορᾶς τῶν Καρυῶν, ποὺ λειτουργοῦσε ἐκεῖνες τὶς μέρες τῆς Παναγίας (βλ. ἐπίσης καὶ τὸ χαριτωμένο βιβλιαράκι τοῦ Ἰ. Μ. Χατζηφώτη, Τὰ ἐργαστήρια καὶ ἡ ἀγορὰ τῶν Καρυῶν τοῦ Ἁγ. Ὁρους στὸν 19ο αἰ. ἐκδ. Πανσέληνος, Ἁγ. Ὅρος 1985).

Παράλληλα μὲ τὰ παραπάνω, μὲ φιλάδελφο πάντοτε πνεῦμα, θὰ ἤθελα νὰ προτείνω καὶ τὰ ἐξῆς.

Παλιότερα στὸ περιοδικὸ αὐτὸ ὑπῆρχε ἡ μόνιμη στήλη «Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς ἀπορίες», στὴν ὁποία ὁ αἰμίμηστος καθηγητὴς Ἰω. Φουντούλης, μὲ πολλὴ ὑπομονή, ἔρευνα καὶ φιλοτιμία, ἀπαντοῦσε σὲ πλῆθος ἀποριῶν, τὶς ὁποῖες κατέθεταν κυρίως ἱερεῖς. Εὐτυχῶς δὲ ποὺ ἔχουν ἐκδοθεῖ κάποιες σειρὲς αὐτῶν, ὥστε νὰ καταρτίζεται «ἔτι καὶ ἔτι» ὁ κάθε φιλομαθὴς καὶ εὐλαβὴς κληρικός. Μήπως, λοιπόν, εἶναι καιρὸς νὰ ἐπανέλθει ἡ στήλη αὐτή;

Εὐχόμενος εὐλογημένο, καρποφόρο καὶ εἰρηνικὸ τὸ ἐπὶ θύραις φθινόπωρο σὲ

ὄλους Σας, ἀγαπητοὶ φίλοι καὶ ἀδελφοί, διατελῶ μὲ τιμὴ καὶ εὐχές.

παπα-Κων. Ν. Καλλιανός, Σκόπελος

Ἀξιότιμε κ. Κατσιάρα,

Εἶναι παρήγορο, πὼς ὑπακούοντας καὶ στὶς ἀνάγκες τῶν χαλεπῶν καιρῶν, ἓνας μεγάλος Ὄργανισμός, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση, ἔθεσε ὡς στόχο ἐντονότερου προβληματισμοῦ καὶ δραστηριοποίησης κατὰ τὸ 2011 τὴν ἀντιμετώπιση τῆς φτώχειας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ, τὴν ἐντατικοποίηση τῶν δράσεών της καὶ τὴν εὐαισθητοποίηση τῶν ἐχόντων καὶ δυναμένων, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀνέχειας καὶ τῆς ἀδυναμίας.

Ὅπως ἦταν φυσικό, συνειρμικά, μᾶς ἤρθε στὴ σκέψη –γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ– τὸ κατὰ Ματθαῖον Ἱερὸ Εὐαγγέλιο καὶ συγκεκριμένα ἐκεῖνη ἡ περικοπὴ (τοῦ 24ου κεφαλαίου), ὅπου ἀναφέρονται τὰ τῆς Δευτέρας καὶ Ἐνδόξου Παρουσίας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὰ κριτήρια τῆς Κρίσης εἶναι ἐξαπλά, καὶ ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὴν γύμνια, τὴν πείνα καὶ τὴν δίψα, δηλαδὴ μὲ τὴν οὐσιαστικὴ φτώχεια, καὶ μὲ τὴν ἀσθένεια, τὴν ἔλλειψη ἐστίας καὶ τὸν ἐγκλεισμό, δηλαδὴ μὲ τὸν κοινωνικὸ ἀποκλεισμό. Ἀντιλαμβανόμεστε, ἔτσι, πὼς τὸ πρόγραμμα τῆς Ἐκκλησίας «κατὰ τῆς φτώχειας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ», ὄχι μόνον ὡς πράξη ἀλλὰ κι ὡς θεωρία ὑφίσταται γιὰ τὴν Χριστιανικὴ Θεολογία, τὰ τελευταῖα τουλάχιστον δύο χιλιάδες χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα εἶναι γραμμένα καὶ διδάσκονται τὰ θεόπνευστα αὐτὰ λόγια.

Ἀποδεικνύεται, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία ὅτι εἶναι ὁ πλέον συνειδητός, ἀξιόπι-

στος, φερέγγυος και πρόθυμος φορέας συνεργασίας πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτό. Ἐγγύηση τῆς προθυμίας και τῆς αξιοπιστίας στὴ συνεργασία εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ βοήθεια στὸν συνάνθρωπο, ποὺ πάσχει, ἀποτελεῖ τεκμήριο ἐσχατολογικῆς σωτηρίας ὅσο και ἐπίγειας γνησίας χαρᾶς και εὐτυχίας. Ἐὰν δοῦμε τὸ ὅλο ἀποκαλυπτικὸ σκηنيκὸ τῆς Κρίσεως ἀπὸ μία ποιμαντικὴ - ἐρμηνευτικὴ πλευρά, τότε θὰ ἀντιληφθοῦμε πὼς ἡ τραγικότητα τῆς ἐξιστόρησης τῶν μελλούμενων γεγονότων ἔχει νὰ κάνει μετὴν μετάδοση, τὴν ἀποκάλυψη ἑνὸς παγκόσμιου μυστικοῦ. Ὅποιος βοηθαίει τὸν ἀνήμπορο γεύεται τὸν παράδεισο ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμα τῆ ζωῆ ἀλλὰ –και κυρίως– αἰώνια. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ προσωπικὴ και ἄδολη ἐνασχόληση μετὸν πάσχοντα πλησίον προσδίδει και «ἀπονέμει» τὴν χαρὰ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι λογικὸ τὸ ὅλο αὐτὸ μυστικὸ νὰ περικλείεται ἀπὸ μυστήριον, προκειμένου νὰ ...πέσει τοὺς δύσπιστους και νὰ ὠθήσει πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση τοὺς ἀδύναμους ἀνθρώπους.

Οἱ Χριστιανοί, ἀπλῶς, δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦν. Οἱ λογίεις, οἱ τράπεζες ἀγάπης, ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα γενικότερα γιὰ τὶς εὐπαθεῖς κοινωνικὰ ὁμάδες ὑπάρχουν και σήμερα στὴν Ἐκκλησία. Καὶ εἶναι ἐπιβεβαιωμένο ὅτι τὰ ὀφέλη εἶναι σημα-

ντικά, γιὰ τὸ πνεῦμα, γιὰ τὴν ψυχὴ και γιὰ τὸ σῶμα.

Μέ τιμὴ
Τριαντάφυλλος Μπολτέτσος

Καλημέρα

Θὰ ἤθελα νὰ ἐκθέσω τὸ θέμα τοῦ ὅτι μᾶς γίνεται ἀναλογικὴ κράτηση ἀπὸ τὸ μισθὸ γιὰ τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία» και «Ἐφημέριος» ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει και ἓνα περιοδικὸ ποὺ νὰ ἐκδίδει ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὰ οικονομικὰ τῶν ἱερέων, γιὰτὶ ὁ κόσμος νομίζει ὅτι παίρνομε τὰ ἴδια μετὸς ἄλλους δημόσιους ὑπαλλήλους ἢ και παραπάνω (οὔτε στὰ τρελὰ ὄνειρά μας) ἐνῶ μᾶς βάλανε στοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους γιὰτὶ ἔτσι τὸ βρήκαμε. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχομε καταντήσει χειρότερα ἀπὸ τὸν φτωχὸ Λάζαρο. Τώρα, ἂν πρέπει νὰ ἔχω και ἐγὼ τάσεις νὰ βρεθῶ στὰ γεράματα μετὰ 2 δις ἢ νὰ βλέπω ἀνακοινώσεις ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἔσοδα 24 δις γιὰ ἓνα χρόνο, τότε τί νὰ πῶ. Νὰ χωρίσω μετὴν παπαδιά, νὰ γίνω ἀρχιμανδρίτης και νὰ μὴν ἀφήσω τίποτα ὄρθιο. Ἐκτὸς ἂν δὲν θέλετε ἔγγαμους ἱερεῖς.

Σημ. Τὸ στέλνω στὸν ὑπεύθυνο τοῦ περιοδικοῦ γιὰτὶ δὲν ξέρω ποῦ ἄλλοῦ νὰ τὸ στείλω.

Μετὰ τιμῆς
π. Ἰωάννης Βράντζας

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ

Έπιμέλεια: Σταύρος Τερζής

- Άγουρίδη Σάββα, *Η επί του ὄρους ὁμιλία τοῦ Ἰησοῦ*, ἔκδ. ἼΑροτος Ζωῆς, Ἀθήνα 2010.
- Καραιῖσαρίδη Κωνσταντίνου (πρωτοπρεσβυτέρου), *Ὁ χριστιανικὸς Ναός. Λειτουργική καὶ θεολογική θεώρηση*, ἔκδ. ἼΑθως, Ἀθήνα 2007.
- Καλλιγέρη Ἀντωνίου (ιερέως), *Γάμος. Ἀπὸ τὸ Μυστήριον στὸ θεσμό...*, ἔκδ. Μαῖστρος, Ἀθήνα 2008.
- Κορναράκη Ἰωάννη, *Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ. Ἐγχειρίδιον εὐχαριστιακῆς παιδείας*, ἔκδ. Ἴ. Μ. Παντοκράτορος Σωτήρος Χριστοῦ, ἼΑγ. Ἀθανάσιος Κερκύρας 2010.
- Κουστένη Ἀνανία (ἀρχιμ.), *Λόγοι γιὰ τὸν ἼΑγιο Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο*, ἔκδ. ἼΑκτῆ, Λευκωσία 2010.
- Κωστόπουλου Κυρίλλου (ἀρχιμ.), *Τὰ κωλύοντα τὴν ἱερωσύνη καὶ καθαιροῦντα τοὺς κληρικὸς παραπτώματα. Κατὰ τοὺς ἱερούς κανόνες*, ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2010.
- Μαῖδῶνη Χρυσστόμου (ἀρχιμ.), *Ὁ Γέροντας τοῦ Γένους. Διδαχὲς ἀπὸ τὸ σκαμνὶ τοῦ Πατροκοσμᾶ*, ἔκδ. Ἴ. Μ. ἼΑγ. Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ, ἼΑρναία Χαλκιδικῆς 2009.
- Μαρκαντώνη Νικολάου, *Ὁρθόδοξος Λειτουργία καὶ λατρεία. Χτές-σήμερα-πάντοτε*, ἔκδ. Κορηγλία Σφακιανᾶκη, Θεσσαλονίκη 2005.
- Μέγεντορφ Ἰωάννη (ιερέως), *Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, μτφρ. Β. ἼΑργυριάδη, ἔκδ. ἼΕν Πλῶ, Ἀθήνα 2010.
- Μπέκου Ἰωάννη, *Ποιά Ἠθική; Ποιά Ἱστορία; Ἡ ἀφήγηση τῆς θείας Λειτουργίας καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀνθρώπου*, ἔκδ. ἼΕν Πλῶ, Ἀθήνα 2010.
- Παπαγεωργίου Κωνσταντίνου, *Πατέρων λόγος καὶ διδαχὴ. Ἀνθολόγιο πατερικῶν κειμένων*, ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2006.
- Συλλογικὸς Τόμος, *Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἱερέως στὸν σύγχρονον κόσμον. Πρακτικὰ ἡμερίδος (11 Ἰουνίου 2009)*, Σειρὰ Ποιμαντικῆ Βιβλιοθήκη 23, Κλάδος ἼΕκδόσεων τῆς ΕΜΥΕΕ, Ἀθῆναι 2010.
- Συλλογικὸς Τόμος, *Μήπως ὁ Χριστὸς μπορεῖ; Μεγαλώνοντας παιδιὰ σήμερα*, ἔκδ. ἼΑκρίτας, Ἀθήνα 2008.
- Τσακιρίδη Λαζάρου, *Ὁ Τίμιος Σταυρός*, ἔκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 2006.
- Τύμπα Πολυκάρπου (πρωτοπρεσβυτέρου), *Ἰμνολογικόν, ἀγιογραφικὸν λεξικόν, ἦτοι ἼΕρμηνεία ἀγνωστων λέξεων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς Ὁρθοδόξου ἼΕκκλησίας*, Πρότυπες Θεσσαλικῆς ἐκδόσεις, Τρίκαλα - Ἀθήνα 2007.

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

*Ὅσιος Παρθένιος ὁ Σκουῦρτος,
ὁ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων.
Ὁ βίος καὶ τὸ ζωγραφικὸ του ἔργο
Παταπίου μοναχοῦ Καυσοκαλυβίτου,
Ἐκδοση Πανευρυτανικῆς Ἐνώσης
καὶ Συλλόγου Φουρνιωτῶν
«Ὁ Λεπενιώτης»*

Δύο σημαντικοὶ παράγοντες, ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου, ὁ γνωστὸς ἀπὸ τὴν πλούσια ἐρευνητικὴ καὶ ἐκδοτικὴ του δραστηριότητα Καυσοκαλυβίτης μοναχὸς π. Πατάπιος, καὶ ἡ Πανευρυτανικὴ Ἐνωσὴ μὲ τὸν δραστήριον πρόεδρό της κ. Κ. Παπαδόπουλο, ποὺ τὰ τελευταῖα χρόνια παρουσιάζει μιὰ ζηλευτὴ δραστηριότητα στὸν τομέα τοῦ ἐντοπισμοῦ καὶ τὴν προ-

βολὴ μορφῶν καὶ ἔργων τῆς ἱστορίας, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, τῆς φιλολογίας καὶ τῆς τέχνης, συνέβαλαν μὲ ἐπιτυχία στὴν δημιουργία καὶ ἐκδοση τοῦ πολὺ σημαντικοῦ καὶ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ βιβλίου, μὲ τὸ ὁποῖο γίνεται εὐρύτερα γνωστὴ μιὰ ἐξέχουσα πνευματικὴ μορφή τῆς ἀγιοτόκου Εὐρυτανίας, ὁ Ὅσιος Παρθένιος ὁ Σκουῦρτος ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸν Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων καὶ ποὺ συμπληρώθηκαν ἐφέτος διακόσια χρόνια ἀπὸ τὴν κοίμησή του. Ὁ Ὅσιος συνδέθηκε στενὰ μὲ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ εἶχε ἐνεργὸ ρόλο στὸ Κελλιωτικὸ ζήτημα τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ κατ' ἀκολουθίαν μὲ τὸ θέμα τῶν Κολλυβάδων, εἶχε στενὲς σχέσεις μὲ ἐξέχουσες πνευματικὲς φυσιογνωμίες τῆς ἐποχῆς του, ὅπως τὸν Ἅγιο Μακάριο τὸν Νοταρᾶ, τὸν Ἅγιο Νικόδημο τὸν Ἀγιορείτη καὶ τὸν Ἱερομόναχο Ἱερόθεο, ἰδρυτὴ τῆς Ἱ. Μ. Προφήτη Ἡλία Ὑδρας. Τῶν δύο τελευταίων μάλιστα ὑπῆρξε καὶ πνευματικὸς. Ὁ Ὅσιος Παρθένιος ὑπῆρξε καὶ σημαντικὸς ἀγιογράφος καὶ ταυτίζεται μὲ τὸν «ἱερομόναχο Παρθένιο τὸν ἐξ Ἀγράφων» ποὺ ὑπογράφει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Οἰκονόμισσας στὸ Καθολικὸ τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας. Ἔργα του ἀναγνωρίστηκαν σὲ διάφορους ναοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀλλὰ καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτό. Ὁ ἴδιος σύμφωνα μὲ τὶς πηγὲς διατηροῦσε στὸ Λαυριώτικο κελλί τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στίς Καρυὲς σχολὴ ἐκμάθησης ζωγραφικῆς. Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ περιλαμβάνει τὸ νέο βιβλίον τοῦ π. Παταπίου μὲ γλαφυρότητα ἀλλὰ καὶ μὲ πλούσιες παραπομπὲς καὶ παρατηρήσεις, ἀποτέλεσμα ἐπίμονης ἔρευνας, βαθιᾶς γνώσης καὶ μακρόχρονης ἀναστροφῆς μὲ τὰ θέματα ποὺ συνδέονται μὲ τὶς σχέσεις Ἁγίου Ὄρους καὶ Εὐρυτανίας. Τὸ βιβλίον προλογίζει ἡ κ. Κέλλυ Α. Μπουρδάρη, καθηγήτρια τῆς Νομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ πολιτικός, καὶ συνοδεύεται ἀπὸ τριάντα σελίδες ἐγχρωμῆς φωτογραφίης ἔργων τοῦ Ὀσίου.

*Παρασκευή ή Ρωμαία
και τὸ Μοναστήρι της στὰ Γεράνεια
Χρίστου Γ. Ρώμα*

Με ὕφος και γλώσσα ποὺ προδίδει τὴν διττὴ ἐπιστημονικὴ του ιδιότητα, τοῦ θεολόγου και τοῦ φιλόλογου, ἀλλὰ και μὲ γνώση τῶν πηγῶν και τῶν ἄλλων ἱστορικῶν στοιχείων και γλαφυρότητα, ὁ συγγραφέας τοῦ βι-

βλίου αὐτοῦ ἀλλὰ και πολλῶν ἄλλων ποὺ ἔχουν σχέση με τὴν ἐκπαίδευση, τοὺς ἀρχαίους ἔλληνες συγγραφεῖς και ποιητὲς ἀλλὰ και ἁγίους τῆς πίστες μας, δίνει τὸ χρονικὸ τοῦ βίου, τῶν μαρτυριῶν, τοῦ θανάτου και τῶν θαυμάτων τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, μιᾶς Ἁγίας ἡ ὁποία εἶναι ἰδιαιτέρως ἀγαπητὴ στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ τιμὴ πρὸς αὐτὴν μόνον τῆς Παναγίας ὑπολείπεται. Ὁ συγγραφέας παρουσιάζει τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο της, τὰ μνημεῖα ποὺ εἶναι ἀφιερωμένα σ' αὐτὴν, ἓνα σημαντικό ἀριθμὸ ἀπὸ εἰκόνες ποὺ παρουσιάζουν τὴν μορφὴ της ἢ και τὸν κύκλο τῆς ζωῆς της, λείψανα και ἁγιάσματα τῆς Ἁγίας σὲ ναοὺς τῆς Ἰταλίας και τῆς Ἑλλάδας, ἀλλὰ και τὴν σχέση της με τὴν ἑλληνικὴ παράδοση, ἡ ὁποία, πέρα ἀπὸ τιμὴ ὡς προστάτρια τῆς ὄρασης, ἀσχολεῖται με τὶς διηγήσεις γιὰ δρακοντοκτονία και τὶς πηγὲς νεροῦ ποὺ συνήθως φέρονταν νὰ κρατοῦν ζηλότυπα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους οἱ δράκοντες. Τὸ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου καταγίνεται με τὴ Μονή, ἡ ὁποία εἶναι ἀφιερωμένη στὴν Ἁγία σὲ μιὰ δασωμένη περιοχή τῶν Γερανείων Ὁρέων, στὸ Μάζι τῆς Μεγαρίδας, πάνω σὲ σημεῖο ὅπου ὑπῆρχε ἀρχαῖο ἱερό. Ἡ θέση συνδέεται με διέλευση, παραμονὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ και κήρυγμα τῆς Ἁγίας κατὰ τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς της στὴν Ἰταλία, ἀλλὰ και τὸν Ὅσιο Μελέτιο, ὁ ὁποῖος ἀσκήτεψε στὰ μέρη αὐτὰ μετὰ τὸν 11ο αἰώνα. Ἡ σημερινὴ Μονὴ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ὑπῆρξε ἐξέλιξη ἑνός «παραλαυρίου», μικροῦ δηλαδὴ μοναστηριοῦ ἀπὸ τὰ πολλὰ ποὺ εἶχαν δημιουργηθεῖ γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ Μονὴ τοῦ Συμβόλου ἢ Συμβούλου. Ὁ κ. Ρώμας ἀφηγεῖται με ἱστορικὰ στοιχεῖα τὴν ἐξέλιξη τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τὶς ἐπίπονες προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησή της και τὴν διαμόρφωση τοῦ γύρω χώρου, ἀλλὰ και τὴν μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἀναγνώρισή της ὡς ἀνδρώας μονῆς. Μᾶς συγκίνησε με τὴν ἀναφορὰ στὴν ταπεινόφρονα ἀλλὰ και δραστήρια μορφὴ τοῦ μακαριστοῦ γέροντα π. Δαμασκηνοῦ Κατρακούλη, ὁ ὁποῖος πολλὰ προσέφερε στὴν κοινωνία και τοὺς πιστοὺς τῆς περιοχῆς και ἀνέστησε πολλὰ πνευματικὰ τέκνα. Ἐκδοσὴ καλαίσθητη, χρηστικὴ και αἰσθητικὰ ἄρτια.

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

● Στὴν Ἱ. Μονὴ Ταξιαρχῶν («Γκούρας»), κοντὰ στὸ Ἀηδονοχώρι Κονίτσης, πραγματοποιήθηκε κι ἐφέτος τὸ καθιερωμένο ἐτήσιο (16ο) Ἱερατικὸ Συνέδριο τῆς Ἱ. Μ. Δρυϊνουπόλεως, 2-3.09.2010. Οἱ Αἰδесе. Ἐφημέριοι εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἀκούσουν ἀξιόλογες εἰσηγήσεις, μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνταλλάξουν σκέψεις καὶ ἀπόψεις πάνω στὰ σύγχρονα θέματα. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου, οἱ Ἱερεῖς ἐνέκριναν ὁμόφωνα ψήφισμα, στὸ ὁποῖο μετὰξὺ ἄλλων παρακαλοῦν εὐλαβῶς τὴν Ἱερά Σύνοδο νὰ διαφωτίσει τὸν Κλῆρο καὶ τὸν Λαὸ σχετικά μὲ τὰ ὅσα θρυλοῦνται γιὰ τὸ ΑΜΚΑ καὶ τὴν «Κάρτα τοῦ Πολίτη» καὶ γιὰ τὴν ἐπιχειρούμενη ἀπόδοση τῶν λειτουργικῶν κειμένων στὴν καθομιλουμένη.

● Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης 1950 ἐτῶν ἀπὸ τὸ ναυάγιο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τὴν διάσωσή του στὴν Κεφαλληνία - Μελίτη καὶ τὴν πεντακοσιοστὴ ἐπετείου ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Ἁγίου Γερασίμου, προστάτου Κεφαλληνίας, ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὴν Ἱ. Μ. Κεφαλληνίας τὰ Πρακτικὰ Ἡμερίδας ποὺ πραγματοποιήθηκε στὶς 17 Αὐγούστου τοῦ 2009 στὴν αἴθουσα τῆς Κοργιαλενείου Βιβλιοθήκης Ἀργοστολίου. Στὸ πρῶτο μέρος τῆς Ἡμερίδας καὶ τοῦ βιβλίου οἱ ὁμιλητὲς Η. Warnecke, Γ. Γαλίτης, Ἰ. Γαλάνης, καὶ Θεόφρ. Χαρτουλιάρης παρουσίασαν ἀνακρινώσεις σχετικὲς μὲ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο. Σημειωτέον ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸ σχετικὸ ἔργο του ἀπέδειξε ἐπιστημονικὰ ὅτι ἡ Κεφαλληνία εἶναι ἡ Μελίτη τῶν Πράξεων. Στὸ δεύτερο μέρος οἱ Πρωτ. π. Γ. Ἀντζουλάτος, π. Γ. Μεταλληνὸς καὶ π. Ἰ. Μεσολωρᾶς ἀναφέρθηκαν στὸν Ἅγιο Γεράσιμο καὶ τὴν κάθε εἶδους σχέση του μὲ τὸ νησί. Στὴ συνέχεια παρουσιάστηκε ἡ ἔκδοση «*Εἰκόνας τοῦ Ἁγίου Γερασίμου*» τῶν Γερ. Γαλανοῦ καὶ Κων. Στάβερη ἀπὸ τὸν Δ. Μεταλληνό, τὴν Εὐρ. Λειβαδᾶ-Ντούκα καὶ τὸν Κ. Φ. Στάβερη.

● Τὸ ἱερὸ Λεῖψανο τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ ἀπὸ τὸ Μοναστήρι του στὸν Ὀλυμπο, ὑποδέχθηκε στὶς 31 Ἰουλίου ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς τῆς ἐνορίας Ἁγίου Διονυσίου Βελβενδοῦ, παρουσία τοῦ Σεβ. Κοζάνης κ. Παύλου, πολλῶν κληρικῶν, ἐκπροσώπων τῶν ἀρχῶν κ.ἄ. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, «Ὁ Ἅγιος ἔμεινε στὴν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὅρους τῆς Βεροίας, τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ὕστερα κατέβηκε γιὰ νὰ συναντηθεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ κηρύξει, νὰ γίνῃ μάρτυρας τῆς ἀλήθειας, γράφει χαρακτηριστικὰ στὴν ἀνταπόκρισή του ὁ ἐφημέριος π. Κωνστ. Ἰ. Κώστας.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Τακ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π.Λ.Θ.
Αριθμός Άδειας 10

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 ΚΕΜΠΑ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203